

राजवाडे मंडळाचें निवेदन

(लेखक-श्री. भास्कर वामन भट, चिटणीस, रा. सं. मंडळ धुळे)

मराठ्यांच्या इतिहासाच्या साधनांचे या खंडांतील फारशी ऐतिहासिक लेख कोणत्या प्रकारच्या अनास्थेतून शाबूत राहून जगापुढें प्रगट होत आहेत या विषयांचें श्रीयुत भिकाजीराजे भोंसले यांचें संपादकीय निवेदन खेदजनक आहे, तथापि या अनास्थेतून शाबूत राहून हे लेख प्रसिद्ध होण्याचा योग आता ही गोष्ट समाधानाची आहे. सर यदुनाथ सरकार, राववहादूर गोविंद सखाराम सरदेसाई, धारचे इतिहाससंशोधक व हिस्टरी ऑफिसर कै. काशीनाथपंत लेले ह्यांच्यासारख्या तज्ञ इतिहाससंशोधकांचे नजरेखालून हे लेख जाऊन व त्यांच्या महत्त्वाची त्यांस जाणीव होऊनही भिकाजीराजे यांचेकडून ते लेख मिळवून प्रसिद्ध केले न गेल्यामुळें राजवाडेमंडळाकडून हे लेख प्रसिद्ध करण्याचा हा योग जुळून आला आहे. ग्वाल्हेरचे सरदार व शिंदेभाईच्या इतिहासाचीं साधनें प्रसिद्ध करणारे श्रीमंत आनंदराव भाऊसाहेब फाळके यांनीं, हे लेख छापून प्रसिद्ध करण्याचें पतकरिल्लें होतें, व हे सर्व लेख भिकाजीराजे यांनीं त्यांचे स्वाधीनही केले होते, परंतु त्यांचे हातून हें काम झालें नाहीं. त्यानंतर इ. स. १९३९ च्या मे महिन्यांत हे सर्व लेख राजवाडेमंडळाचे हातांत आले.

धुळ्याचे आमचे एक स्नेही श्री. मोरेश्वर नरहर नकाणकर धार संस्थानांत नोकर होते. त्यांचेकडून छत्रपती शिवाजीमहाराजांच्या घराण्याच्या जुन्या लेखांचा संग्रह धार येथील एका गृहस्थाकडे आहे तरी तो पाहण्याकरितां धारेंस यावें असें पत्र मला आलें. हें पत्र आमचे हातांत आल्यावर नकाणकरांचे म्हणण्यावर आमचा विश्वास बसला. कारण मध्य हिंदुस्थानांतील धारसारख्या बाहेरीं शिवछत्रपती घराण्याचे लेख उपलब्ध होण्याचा संभव फार अल्प असें आम्हांस वाटलें. यानंतर वर्ष सहा महिने नकाणकर यांचेशीं आमचा पत्रव्यवहार होऊन हा संग्रह ज्यांच्या ताब्यांत होता ते श्रीमंत भिकाजीराजे भोंसले सन १९३७ च्या एप्रिल महिन्यांत धारहून पंधरा अस्सल फारशी लेख घेऊन धुळ्यास आमचेकडे आले. तेव्हां त्यांच्या संग्रहीं असलेले सर्व फारशी लेख व मराठी ऐतिहासिक लेख प्रसिद्ध करण्याकरितां राजवाडेमंडळास देण्याबाबत त्यांचे व आमचे दरम्यान निश्चित बोलणें होऊन हें कार्य मंडळानें करावयाचें ठरविलें.

शिवकाळीन ऐतिहासिक लेखांचा कसून बोध करून ते मिळविले पाहिजेत अशी राजवाड्याची उत्कट इच्छा होती; व त्यांनीं शिवकाळीन घराण्यांचीं दुसरे

तपासून छातीक महाराष्ट्राचे ऐतिहासिक लेख मिळवून ते मराठ्यांच्या इतिहासाची साधने खंड १५, १६, १७, १८, २०, २१ व २२ यांत छापून प्रसिद्ध केले. पुण्याच्या भा. इ. सं. मंडळास सुधोक संस्थानाधिपति कै. माळोजी राजे घोरपडे यांनी शिवकाळीन ऐतिहासिक कागदपत्रांचा शोध करून ते प्रसिद्ध करण्याकरिता रकम रुपये पांच हजार (५०००) ची देणगी दिली. भा. इ. सं. मंडळाने देणगीचा विनियोग शिवकाळीन लेख शोध करून प्रसिद्ध करण्याकरिता केला. त्या मंडळाचे संशोधक रा. गणेश हरी खरे यांनी कर्नाटक, संज्जावर, बंगलूर, मद्रास इत्यादि प्रदेशांत प्रवास करून बरेच शिवकाळीन लेख मिळविले व ते भा. इ. सं. मंडळाने शिवचरित्र साधने खंड एक ते सहापर्यंत प्रसिद्ध केले. आज तागायत मराठ्यांच्या इतिहासाची शिवकाळीन साधने बरीच प्रसिद्ध झाली आहेत. या सर्व साधनांची बरबर पाहणी करणारास असे दिसून येईल की, इ. स. १६१६ म्हणजे स्वराज्याची मुहूर्तमेढ छत्रपती शिवाजीमहाराजांनी रावण्यापूर्वी नऊ वर्षांपासून तो इ. स. १७०७ साली अवरंगजेबाचे निधनाचे काळापावेतो आंधोरकर भोंसव्यांच्या फारशी छेळासारखे लेख एकाही शिवकाळीन घराण्याचे उपलब्ध झाल्याचे आढळत नाही. आता दुर्धविलेच्या विशेषाशिवाय दुसरा एक विशेष या छेळासंबंधी सहज कोणाच्या लक्षांत येण्यासारखा आहे. तो असा की, छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या चुकत्याच्या बंशजांच्या घराण्यासारख्या निकट अशा एकाही घराण्याचे शिवकाळीन ऐतिहासिक लेख आज-तागायत प्रसिद्ध झाले नाहीत, हा होय. राजवाड्यांच्या हयातीत हे लेख छाना प्राप्त झाले असते तर त्यांना मोठे समाधान वाटून आनंद झाला असता. परंतु या बाबतीतील छान्या मृत्युसमयीची अतृप्त वासना हे लेख बर दुर्धविलेप्रमाणे तज्ञ इतिहाससंशोधकांचे नजरेन्नाळून जाऊनही ते मिळवून प्रसिद्ध करण्याची इच्छा छाना न झाल्यामुळे व राजवाड्यांची अतृप्त इच्छा छान्या पश्चात् तृप्त व्हावयाची असल्यामुळे हे लेख राजवाडेमंडळास प्राप्त व्हावयाचा योग आला. श्रीमंत भिकाजीराजे यांनी मंडळावर पूर्ण विश्वास ठेवून हे लेख प्रसिद्धीकरिता मंडळाला दिले याबद्दल आम्ही त्यांचे आभारी आहोत. मंडळाने भिकाजीराजे यास दिलेल्या वचनास अनुसरून हे लेख ग्रंथरूपाने प्रसिद्ध केल्यामुळे छानाही समाधान व आनंद वाटेक अशी आमची खात्री आहे.

या ग्रंथातील मूळ फारशी कागदांचे वाचन बरोबर करून त्यांचा मराठी अनुवाद करणे ही गोष्ट प्रस्तुत अखंत कठीण आहे. चाळीसगांव येथील इंग्रजी शाळेंतील शिक्षक भीयूत गोपाळ राजेश्वर पाडळकर हे निजामहैदराबाद संस्थानातील रहिवासी असून फारशी भाषा त्यांना चांगली अवगत आहे.

हरमानिया युनिव्हर्सिटीची दुस्यम भाषा फारशी घेऊन त्यांची प्रवेश परीक्षा पास झाली आहे. त्यांचे वडील विश्वविद्यालयाची पदवी धारण करणारे नव्हते, तथापि जुन्या फारशी लेखांचे वाचन करण्यात त्यांनी प्राविण्य मिळविले होते. त्यांच्या सहवासांत पाठळकरांना जुने फारशी लेख वाचण्याचे ज्ञान प्राप्त झाले. राजवाडेमंडळाचा व पाठळकरांचा स्नेहसंबंध इ. स. १९३१ सालापासून जुळून आल्यामुळे भौसले घराण्याच्या फारशी लेखांचा मराठी अनुवाद करण्याचे काम त्यांचेकडे सोंपविण्यांत आले. हे कार्य करण्याची त्यांची लायकी कितपत आहे याची खात्री करून घेण्याकरिता सुषई विश्वविद्यालयाची फारशी दुसरी भाषा घेऊन बी. ए. ची परीक्षा उत्तीर्ण झालेल्या पदवीधरांपैकी एकास यांतला एक फारशी लेख वाचण्याकरिता दिला. दोनतीन ओळींपलीकडे हा लेख त्या पदवीधरास वाचता आला नाही. पाठळकरांनी संबंध लेख वाचून त्याची फारशी नकळ व त्याचा मराठी तजुमा अल्प वेळांत तयार करून दिला. आम्ही एवढ्यावरच विसंबून न बसता हिंदुस्थान सरकारचे रेकाडं कीपर सर सुरेंद्रनाथ सेन यांच्या हाताखाली जुने फारशी लेख वाचण्याच्या तज्ज्ञाकडे या लेखांपैकी चार अससक लेख व त्यांच्या पाठळकरांनी केलेल्या नकळा अससक लेखांशी ताहून पाहून त्यांत आढळणाऱ्या वाचनाच्या चुका लेखांचे समालोचने नमूद करण्याविषयी विनंति करून त्यांचेकडे पाठविले. आमची विनंति मान्य करून डॉ. सेन यांनी त्यांच्या हाताखालील फारशी तज्ज्ञाकडून पाठळकरांच्या लेखांची तपासणी करून ते लेख आमचेकडे परत पाठविले. त्यांत त्यांनी पाठळकरांच्या नकळांत वाचनाचे काही थोडे भेद सुचविलेले आढळले व त्यावरून अससक फारशी लेखांचे पाठळकरांचे वाचन बघूंना बरोबर असल्याविषयी आमची खात्री झाली. शिवकाळीन ऐतिहासिक मोडी लेखांचे बरोबर वाचन करणे जितकें दुषंट आहे तितकेंच शिवकाळीन फारशी कागदांचे वाचन करणे दुषंट आहे. असल्या प्रकारच्या मोडी अगर फारशी लेखांचे वाचन करतांना काही अक्षरांचे वाचन करण्याबाबत हे लेख वाचणाऱ्या दोन व्यक्तींच्या वाचनांत काही मतभेद होणे स्वाभाविक आहे. ही गोष्ट लक्षांत घेता या ग्रंथांत छापण्यांत आलेले लेख स्थूलमानानें बरोबर आहेत असे मानण्यास हरकत नाही. या लेखांचा मराठी अनुवाद शब्दशः फारशी शब्दांचे मराठी भाषांतर करून पाठळकरांनी केलेला नाही. फारशी शब्दांचे शब्दशः मराठी भाषांतर जोड व विचित्र भासतें. यास्तव फारशी वाक्यांचा मराठी भाषेतील अनुवाद अर्थाची हानि न होईल याची खबरदारी घेऊन पाठळकरांनी केला आहे.

या खंडांतलें फारशी लेखांच्या प्रकाशनाची जी जबाबदारी मंडळानें आपल्या शिरावर घेतली ती बऱ्या प्रकारें पार पाडण्याचे कामीं श्री. पांडळकर यांनीं मंडळास बहुमोल मदत केली त्याबद्दल मंडळ त्यांचें आभारी आहे.

या खंडांतलें फारशी लेख व त्यांचा मराठी अनुवाद प्रसिद्ध करण्याचें एक प्रकारचें पाहस मंडळानें केलें आहे. या लेखांच्या प्रसिद्धीनंतर मंडळानें केलेले प्रकाशनाच्या कार्यावर प्रतिकूल टीका होण्याचा संभव आहे. अशा प्रकारची कोणी टीका केल्यास मंडळ तिचें आनंदानें केशाही स्वागत करील.

मराठ्यांच्या इतिहासाच्या संशोधनाच्या दृष्टीनें या लेखांचे मुख्य, या लेखांवरून उपस्थित होणारे काहीं महत्त्वाचे ऐतिहासिक प्रश्न, छत्रपती शिवाजीमहाराजांच्या स्वराज्यस्थापनेच्या काळांतलें व त्यांच्या निधनानंतर इ. स. १७०० सालीं अवंगजेबाच्या मृत्यूच्या काळापावेतोंची महाराष्ट्राची परिस्थिति इत्यादि मुद्द्यांची चर्चा मंडळाच्या निवेदनांत करणें प्राप्त आहे.

शिवकाळीन इतिहाससाधनें आजतागाईत जीं प्रसिद्ध शाहीं आहेत, त्यांत या लेखांचे मुख्य फार मोठें आहे, याविषयीं दुमत होण्याचा संभव नाही, असें आम्हांस वाटतें, करिती या मुद्द्याची अधिक चर्चा करण्याचें प्रयोजन नाही.

मराठ्यांच्या इतिहासाच्या साधनांचा अभ्यास करणाऱ्या संशोधकांच्या व या इतिहासाशीं परिचय असणाऱ्या सामान्य लोकांच्या मनीत या लेखांचे वाचनाचे अंतीं एक प्रश्न प्रासुक्यानें उपस्थित झाल्याखेरीज राहणार नाही. तो प्रश्न म्हणजे इ. स. १६४५ पासून १६८० पावेतोंच्या काळांत छत्रपती शिवाजीमहाराज, दिल्लीच्या मोगल व विजापूरच्या आदिलशाही बादशहांच्या राजकीय वर्चस्वांतून व गुळामगिरींतून महाराष्ट्रांतील मुक्त करून स्वातंत्र्य व स्वराज्यावर अभिहित करण्याचा भगीरथ प्रयत्न करीत असतां त्यांचे चुकते विठोजी राजे भोंसले व त्यांचे आठ मुलगे त्यांस सार्मील व सहाकारी न होतां मोगल बादशहाशीं राजनिष्ठ कसे राहिले ? प्रस्तुतच्या सुशिक्षित महाराष्ट्रियांची अशी कल्पना आहे कीं, शिवकाळीन महाराष्ट्रीय लोकप्रमाणाच्या बहिष्ठ, मध्यम व कनिष्ठ धांतील बहुसंख्य लोक स्वातंत्र्य व स्वराज्य मिळविण्याच्या तीव्र ठरकडेन प्रेरित झाले होते. असे स्थितेंत विठोजीराजे भोंसले यांचे मुलगे शिवाजीचे कार्यापासून अलिप्त राहणें हें विस्मयकारक आहे. उपरलक्ष झालेल्या तरेकाळीन इतिहाससाधनांची तपासणी केली असतां असें आढळतें कीं, शिवछत्रपतीकाळीन महाराष्ट्रीय समाजांतलें बहुसंख्य लोक

झातक्या झात महाराष्ट्रीय समाजाच्या बरिष्ठ थरांतील देवामूख, देवपांडे, वतनदार, जहागीरदार, इनामदार इत्यादि या भावनेपासून अक्षित होते. कोणत्या कारणांमुळे या लोकांची ही अक्षितता होती, हे यापुढे दिलेल्या विवेचनावरून स्पष्ट होणार असून यांत विस्मय वाटण्याचे काहीच कारण नाही असे दिसून येईल. या पुढील विवेचनात माळोजीराजे भोंसले यांचे पुत्र बाहाजीराजे व त्यांचे नातू छत्रपती शिवाजी महाराज, त्याचप्रमाणे विठोजीराजे भोंसले व त्यांचे आठ पुत्र व नातू यांच्या राजकीय चारित्र्यावर व या घराण्याचे वास्तव्य ज्या प्रदेशांत होतें त्या प्रदेशावर त्या काळीं अस्तित्वांत आलेल्या राजकीय बदलामोडींचे परिणाम कोणत्या स्वरूपाचे झाले याचे उपलब्ध झालेल्या तत्काळीन साधनांचे आधारें जें दिग्दर्शन केळें आहे त्यावरून एकाच काळातील एका घराण्यातील पुरुष स्वातंत्र्य व स्वराज्याचे संस्थापक व दुसऱ्या घराण्यातील पुरुष हिंदुधर्माची व संस्कृतीची पायमल्ली करणाऱ्या भोंगळ व आदिकशाही सुसलमान बादशाहांनीं राजनिष्ठ कोणत्या कारणांमुळे राहिले याची याथातथ्य कल्पना इतिहासज्ञांस त्याचप्रमाणें सामान्य वाचकांस येईल.

वरील प्रभाष्या चर्चेच्या इष्टीनें प्रथम माळोजी राजांच्या घराण्यातील बाहाजीराजे व शिवाजीराजे यांच्या हाकचाळींचें व राजकीय चारित्र्याच्या विकासाचें, त्याचप्रमाणें विठोजीराजे यांच्या घराण्यातील त्यांचे आठ पुत्र व त्यांचे वंशज यांच्या हाकचाळींचें व राजकीय चारित्र्याच्या विकासाचें दिग्दर्शन करणें युक्त आहे. या दिग्दर्शनांतील दोन्ही घराण्यांच्या कथनाची तुलना केली असतां विठोजीराजे भोंसले व त्यांचे वंशज शिवाजीपासून अक्षित कां राहिले व त्यांनीं त्यास साहाय्य कां केळें नाहीं याचा उलगडा सुलभपणें होणार आहे.

छत्रपती शिवाजीमहाराज उदयास येण्यापूर्वी हिंदू लोकांस पुण्य असलेले देव, दैवतें, तीर्थक्षेत्रें, अतिस्मृतिप्रणीत आचारधर्मांचा कोप व महाराष्ट्रांतील कित्येक लोकांचा महंमदी धर्माचा स्वीकार इत्यादि गोष्टींकडे महाराष्ट्रीय समाजाच्या विचारवंत पुढाऱ्यांचें लक्ष तीव्रपणें वेधले गेले होतें. सुसलमानांची राजकीय सत्ता व महंमदी धर्म यांचें महाराष्ट्रांतून उच्चाटन न केल्यास अतिस्मृतिप्रणीत धर्म अस्तास जाऊन सर्व महाराष्ट्र यवनमय झाल्याखेरीज राहणार नाहीं असें या पुढाऱ्यांस स्पष्टपणें दिसूं लागले. महाराष्ट्रांतील ब्राह्मण व क्षत्रिय जातींपैकीं ज्या बौद्धिष्ठे विचारवंत पुढाऱ्यांच्या लक्षांत ही गोष्ट आली, त्यांत बाहाजीराजे भोंसले हे एक प्रमुख होते. राजमाधवविकासचंपूकाराणें, उत्तरेल बाहाजहान बादशाहाचा जसा

जेव्हा व दरारा होता तसा दर्जा व दरारा बाह्यजीराजे यांचा दक्षिण भारतात होता, असे वर्णन केले आहे. बाह्यजीराजे यांनी आदिकशाही दरबाराचा आभय केशवावर कर्नाटक प्रांतावर स्थापना करून त्या प्रांतातील राजांच्या ताब्यातील मुख्य कारीज करून तो आदिकशाही राज्यात सामील केला. या कामगिरीमुळे बाह्यशाही कृपा संपादन करून त्यांनी जिकेवया मुख्यकारिणी काही मुख्य बाह्यशाहाकडून इ. स. १६३८ चे सुमारास जाहागीर गडगुल मिळविली व त्यांनी बंगळूर शहरां वास्तव्य केले. या शहरां पक्षाच्या मौरिक राजाप्रमाणे त्यांनी आपला दरबार घाटला. त्यांच्या दरबारात क्रिश्च राजकारणपटु ब्राह्मण मुखसही, पराक्रमी योद्धे, विद्वान् पंडित व गायनवादनपटु कलावंत लोक होते. बाह्यजी हिंदु धर्माचा पूर्ण अभिमानी होता. विजापुरच्या आदिकशाही दरबारात तो असताना त्याने हिंदु देवस्थानास हनाने दिव्याचे हाकले उपकरणे लावले आहेत. हिंदुधर्माची आदिकशाही मुसलमानी जमकाळाची होत असलेली पायमल्ली बाह्यजी साक्षात् आपल्या डोक्याने पाहता होता, परंतु याबद्दल एक मही न काढता ती त्याका निमूदपणे सहन करावी लागत असे. या कारणाकरिता स्वातंत्र्य व स्वराज्य स्थापन करण्याची कबरना त्याचे मनात उदित झाली जसावी. निव्वळ व्यावहारिकदृष्ट्या विचार केला असता बाह्यजीस ताकाडीन निरनिराळ्या मुसलमानी राजवराण्यांच्या आभवाचा फार कडू अनुभव आला होता. ज्या ज्या निरनिराळ्या मुसलमानी राजवराण्यांच्या दरबारांचा बाह्यजीने आभय केला त्या त्या दरबारात त्याची गत विचित्र झाली. त्याचे उरकट कथन काळीक परिच्छेदांत केलेले आढळेल.

“सक १५७१ (इ. स. १६१०) ते १५८६ पर्यंत चार वर्षे तो निजामशाहीत होता पण तेथे मारुबंदीमुळे व मळिकंवराणीं विरुद्ध आक्षेपांमुळे त्या शाहीस रामराम ठोकून तो आदिकशाहीत गेला; तेथे दोनतीन वर्षे होतात तो त्याचा महमदशाहाने अपमान केला; व ही बाह्यशाह्या भावी गैरमज्जीची धोक्याची प्रथमसूचना मिळताच तेथून तो सक १५५० मध्ये परत निजामशाहीत गेला. तेथे तर भरदरबारात प्रसन्न जावरावासाळा बूड, पराक्रमी व अनुभवी सरदार ठार लावल्याचे दिसताच जो तो हवाकरीक झालेला पाहून बाह्यजीहि उठून मोंगळांकडे गेला; आणि त्या मोंगळांनीहि जेव्हा कसेळानाची कड घेऊन बाह्यजीस बुडकावून काढिले तेव्हामात्र बाह्यजीका तेथून हुसण्या शाहीकडे जाण्यास बावच राहिला नाही. चौहोंकडून तो कोंडांत सौराष्ट्रासारखा झाला, आणि दुकग राजकारणाचा हाव जेळत बसले त्याका बापुने जयपूर झाले. विजापुरकरांनी नुकतेंच एक वर्षांपूर्वीच

त्याच्याशी युद्ध पुकारून त्याचा पुण्यातीक वाढा जाऊन पोळून आपला संताप व्यक्त केला होता; फत्तेखानतर बाबु म्हणूनच समोर उभा होता, आणि मोंगलांनी चार दिवस बाहाजीला मनसब दिव्याचा आव आणून त्याचा केळखंडोबा चाळविण्याचें तो प्रत्यक्ष अनुभवीत होता. यामुळें हुकूम राजकारणाची अनुभविलेली आणि शिकी पद्धति निकामी ठरून जिवंत रहावयाचें असेल व तेंही थोडाबहुत शिपाईबाणा कायम ठेवून रहावयाचें असेल, तर स्वावलंबनाच्या जोरावर राजकारणाची उभारणी करण्यावांचून गत्यंतर नाही; या परिस्थितीची जाणीव बाहाजीला थोडीथोडी होऊं लागली असावी. त्यानें त्या वेळच्या शिष्टाचाराला अनुसरून तिन्ही बाह्यांची क्रमानें इमानें इतबारें सेवा करून पाहिली. त्या सर्वही ठिकाणीं आपण केलेल्या एकनिष्ठ कामगिरीचें चीज न होती उकट प्रत्येक ठिकाणीं या हुकूम राजकारणाचें भूत थपथपाट करीत होतें. यामुळें कोणत्या वेळीं कोणाचा संक्षेप उडेल याची बाह्यती नव्हती. स्वतः बाहाजीच्या सरळपणाचा बेळीं अवेळीं इतरांनीं कायदा वेतवयाचें स्पष्ट दिसतें. परंतु खुद्द बाहाजीनें वर राजकारण केल्याचा इतिहासांत पुरावा मिळत नाही. तेव्हां बाहाजीसारख्या पराक्रमी व एकमाणी सरदाराच्या मनांत त्या वेळच्या सर्व सत्ताधीशांच्या बेहमानीपणाबद्दल तिटकारा उत्पन्न होऊन स्वतःच्या अवितर्क्यतेबद्दल विचार करतां करतां, वर सांगितल्याप्रमाणें इतर सर्वच मार्ग खुंटल्यामुळें, दिसणाऱ्या अंधारांतून चांचपडत असतां, एकदम स्वतंत्र प्रयत्नानें निजामशाही उभारण्याची कल्पना सुचावी आणि परिस्थितीनें आणि त्याच्या नेकजात दानतीमुळें त्यामध्यें त्याला बरेचसें यश यावें, ही गोष्ट त्या वेळच्या इतिहासांत जितकी अभूषित व तितकीच आणि त्याच कारणामुळें नवयुगप्रवर्तक झाली यांत शंका नाही. ”

(शिवचरित्र निबंधावलि अनुक्रम २ पृ. ५९)

मुसलमानी राजकीय सत्ताध्याऱ्यांकडून बाहाजीची बरीक उताऱ्यांत दर्शविल्याप्रमाणें दुर्दशा झाल्यामुळें या मुसलमानी राजसत्तेचें उच्चाटन करून स्वतंत्र हिंदू राज्याची स्थापना करण्याची कल्पना बाहाजीच्या मनांत आली असावी, हें जें बरीक उताऱ्यांत दर्शविलें आहे तें सयुक्तिक आहे. निजामशाही अस्तंगत होत असतां बाहाजीनें या घराण्यापैकीं मूर्तिजा निजामशाहा यास आपले बगळेंत घेऊन नामधारी बादशाहाचा सर्व सत्ताधारी होण्याचा नाके १५५४ अगर १५५५ (इ. स. १६३२-३३) चे सुमारास प्रयत्न केला, परंतु तो यशस्वी झाला नाही. बाहाजीनें केलेल्या या प्रयत्नाचें कथन थोडक्यांत खालील उताऱ्यांत केलेकें आढळतें.

“ परंतु बाह्याजीसारख्या राजकारणात जबाबदारी पत्करणाऱ्या मराठ्याला या वेळीं येत पणें काय नव्हतें. मोंगळांनीं आपणांस सिव्हाकारून दिले, आदिलशाहींत दुसत असल्यामुळे बजेहा माजला आणि दोकताबाद मोंगळांनीं हस्तगत करून निजामशाही बुडाविकी. अशा वेळीं चालू राज्य-बंधांत आपला मान राहाणार नाहीं हें ओळखून बाह्याजीनें नवीन निजामशाही उभारून बाह्याजहानाच्या चढाईस उत्तर देण्याचें निश्चित केले, तथापि हें राज्यपत्र टिकविणें फार कठीण काम होतें. दिल्ली व विजापूर येथील बादशाहांमधीक तेड कायम राहिल तर आपली नवी शाही टिकवितों येईल, पण त्यांची जूट बाब्यास त्यांच्या विरोधापुढें आपला टिकाव लागणार नाहीं हें बाह्याजीच्या बुद्ध्यांत येण्याजोगें होतें. अर्थात् धर्मभावनेनें प्रेरित होऊन आपण ही नवी शाही उभारीत आहों अशी शंका येऊं न देण्याची खबरदारी घेणें त्याला भाग होतें; कारण हिंदूंची संघटना तयार नव्हती. व जर ती नवीन तयार केली तर ती बाब्यावस्थेमुळे विरुद्ध पक्षाच्या धडकीपुढें टिकणें शक्य नव्हतें. राजकीय बाबतींत तरी बळी तो कान पिळी हा न्याय चालू होता; यामुळे कोणत्या शाहीनें जगावें आणि कोणत्या शाहीनें मरावें या प्रश्नाचा निर्णय युद्धाच्या कसोटीनें लागत असे. तथापि या न्यायालादेखील बळबानांतीक परस्परसंबंधीचा मत्सरभाव अपवाद उत्पन्न करतो. या मत्सरभावामुळे कमजोर राजांची दोस्ती अस्तित्वांत येते व ती शिरजोर राजांशीं टक्कर देण्यास त्यांना समर्थ करते. मलिकंभरानेंतरी निजामशाही उभारली ती दिल्लीपती व दक्षिणेंतलीं शाह्या यांच्यामधीक मत्सराच्या आधारावरच उभारली; आणि पुढें दिल्लीकरांची शक्ति अंतर्गत आनगडीत बहुतेक लक्षां पडल्यामुळे मलिकाला नवीन शाही पंचवीस वर्षे टिकवितों आली. त्याचप्रमाणें बाह्याजीला चोहोंकडून हुसकून लावण्यांत आल्या वेळीं आदिलशाही मुसद्दानींनीं त्याला दुजोरा दिल्यामुळे नवी निजामशाही उभारण्याची कल्पना शक्य कोटींतली वाटली.

(शिवचरित्र निबंधावली-अनुक्रम १ पृ. ७७)

या कहरनेस बाह्याजीनें मूर्तूर देण्याचा प्रयत्न केला, परंतु त्याची फसगत होऊन विजापूरच्या आदिलशाही दरबाराचा त्यानें कायमचा आश्रय केला. या दरबारांत असतां बाह्याजीचा दुर्ग व दारा कोणत्या प्रकारचा होता हें मागें नमूद केले आहे. अशा स्थितीत निजामशाहीच्या पडत्या काळांत स्वराज्याची स्थापना करण्याचा त्याचा जो बेत फसला तो बहुतेकदा राजकीय परिस्थितीत सिद्धीस नेण्याचा त्यानें फिरून घाट रचला. निजाम-शाही बुडावल्यामुळे बाह्याजीची पुणें परगण्याच्या जहागिरीचा मुलख निमंत्र

होता. स्वराज्यस्थापनेस हा मुख्य त्याच्या दरबारातील मुत्सद्द्यांच्या सल्लामसलतीत पसंत करण्यांत आला व या प्रदेशांत या मुत्सद्द्यांच्या साहाय्याने शिवाजीकरवी स्वराज्यस्थापना करण्याचे बाहाजीराजे यांनी, शिवाजीकरवी केव्या जाणाऱ्या या उद्योगापासून पूर्ण अलिप्त असल्याचा देखावा दाखवून त्यास अप्रत्यक्ष मदत करावयाची असा बेत केला. या मार्गाने जाण्याचे बाहाजीने ठरविले, व हे धोरण त्याने आपल्या हयातीअखेर कायम ठेविले. बाहाजीची ही योजना इ. स. १६४० चे सुमारास निश्चित ठरली. त्यानंतर इ. स. १६४१ चे सुमारास पुण्याच्या बाहाजीच्या जहागिरीचा कारभारी दादाजी कोंडदेव शिवाजी व जिजाबाई यांना घेऊन बंगळूरस बाहाजीकडे आला. बंगळूर येथे बाहाजीच्या सहावासांत शिवाजीच्या अल्प-वयांत त्याच्या ठिकाणची स्वधर्मनिष्ठा व त्याची लोकोत्तर बुद्धिमत्ता आणि कर्तबगारी बाहाजीराजे यांच्या प्रत्ययास आली व त्याच्या मुत्सद्द्यांच्या सल्ल्याने ठरलेली योजना पार पाडण्याचे त्यांनी ठरविले. आम्ही केलेले हे कथन काल्पनिक नसून वस्तुस्थिति निदर्शक आहे हे कृष्णाजी अनंत सभासद-कृत शिवछत्रपतीचे चरित्रातील (जें चरित्र नामांकित इतिहाससंशोधकांनी विश्वसनीय ठरविले आहे) खालील उल्लेखांवरून दिसून येते.

“ बाहाजीराजे यांसि दौळतेमध्ये पुणें परगणा होता. तेथें दादाजी कोंडदेव बाहाणा चौकस ठेविला होता.

तो बंगळूरस माहाराजांचे भेटास गेला. त्याबरोबर राजेश्री शिवाजी-राजे व जिजाबाई आज ऐशीं गेलीं तेसमयीं राजियास वर्षें बारा होतीं. बराबर शामराव नीळकंठ म्हणून पेशवे करून दिले. व बालकृष्णपंत, नारोपंत दीक्षिताचे चुलतभाऊ मजुमदार दिले व सोनोपंत डबीर व रघुनाथ बल्लाळ सबनीस, ऐसे देऊन दादाजीपंतास व राजे यांसि पुण्यास रवाना केले. ” (शिवछत्रपतीचे चरित्र पृ. ७).

बंगळूर येथें वर दर्शविल्याप्रमाणें स्वराज्यस्थापनेचें जें कार्य करावयाचें ज्या मुत्सद्द्यांच्या विचारविनिमयानें निश्चित ठरलें व ज्या कल्पनेस मूर्तरूप देण्याच्या हेतूने बाहाजीराजांनीं या मुत्सद्द्यांस शिवाजीबरोबर पुण्यास पाठविलें, त्या मुत्सद्द्यांची पुण्यास रवानगी करण्यापूर्वी पुणें परगण्याच्या जहागिरीचा कारभार एकटा दादाजी कोंडदेव पाहातच होता; व या मुत्सद्द्यांची पुण्यास रवानगी करण्याचें कांहीं कारणही नव्हतें. ही गोष्ट लक्षांत घेतां पुणें परगण्यांत शिवाजीकरवी स्थापन होणाऱ्या स्वराज्याचे कामीं या मुत्सद्द्यांची बाहाजीराजे यांनीं पुण्यास रवानगी केली असली पाहिजे, हेंच अनुमान करणें युक्त आहे. ही घटना षके १५९३ (इ. स. १६४१)

त शिवाजी बारा वर्षांचा असतांना अस्तित्वात आली (शिवचरित्र निबंधावली पान १११).

शिवाजीची रवानगी बरीलप्रमाणें पुणें परगण्याकडे करण्यापूर्वी पुणें परगण्यातील कार्यांत मावळचा पोट मोकासा बाहाजी राजांनीं शिवाजीचे नांवावर दाखल केला होता. ही योजना शिवाजीची मत्ता बाहाजीपासून स्वतंत्र असून तीवर त्याची हुकमत चालते असा देखावा विजापूर दरबारांत दाखविण्यास्तव बाहाजी राजांनीं व त्यांचेवरील मुत्सद्दी यांनीं वर दर्शविलेल्या स्वराज्यस्थापनेच्या हेतूस पोषक ग्हावी यास्तव केली असावी असें अनुमान करणें युक्त होईक. घाके १५६० (इ. स. १६४५) त " प्रतिपक्षद्वेष्टेव बहिष्णुविश्ववेदिता " इत्यादि मजकुराची शिवाजीची मुद्रा त्याच्या कचेरींत, अहागिरींत राहाणाऱ्या प्रजेच्या व्यवहारासंबंधीं तयार होणाऱ्या सर्व लेखांवर करण्यास सुरुवात झाली. ही मुद्रा कोणीं सामान्य माणसानें तयार करणें संभवनीय नाहीं. शिवाजीबरोबर देण्यांत आलेल्या बरील मुत्सद्द्यांपैकीं एकट्याचे अगर सर्वांचे विचारविनिमयानें ही मुद्रा रचली गेली असली पाहिजे, असेंच अनुमान करणें युक्त आहे. शिवाजीस प्राप्त झालेल्या भावी बैसबाची व त्याचेकरवीं होणाऱ्या स्वराज्यस्थापनेची सूचक अशी ही मुद्रा आहे. येथपावेतो केलेलें विवेचन काव्यनिक आहे असा आक्षेप निराधार ठाविण्यास एक ठकूट ऐतिहासिक साधन उपलब्ध झालें आहे. हें साधन म्हटलें म्हणजे जेथे बाकाबकींतील पुढें दिलेला उतारा हें आहे. (या बाकाबकींतील माहिती ऐतिहासिक दृष्ट्या विश्वसनीय असल्याचे तज्ज्ञ इतिहाससंशोधकांनीं मान्य केले आहे.)

घाके १५७१ विरोधी संवत्सर ज्येष्ठ शुध पूर्णिमा बाहाजी राजे कोढाणास येऊन सोडिले. ते समई काग्होजी नाईक जेथे व बादाजी कृष्ण कोहकरी यांस सोडिले माहाराजांची व त्यांची भेटी झाली तें समई माहाराज बोळिके की तुम्ही अम्हामुळे बंदवानी अमी आलेस पांडपरी आम्हीं पातगाहासी तह केला की बारा गांवातून मथुरा करून हुकुम प्रमाणें कर्नाटक प्रांते मसकत करावीं त्यावरून बेगळूक प्रांत पांचा लक्षा होनाचा जाहागिर दिवहा आहे आंकरिता आपणास कर्नाटकाची मसकत करावी लागली तुमचे घतन मावळात आहे चिरंजीव राजभी सिठबा खेडेबारीयांत व पुणा आहेत व्याजवळ तुम्हीं जंमबाबामधी राहावे. तुमची जबरदस्ती त्यां प्रांते आहे अवघें मावळचे देशमुख देशीक त्यासी बजू होऊन त्यांचे आज्ञेत बसेत येसा विचार करून जबरदस्तीने राहावे बेखादी मोगलाई कबीक फौज व इंदिकगाही कबीक फौज आली तरी आपण ईमान राखाव त्यासी कडाई करावी येसी शकत ईमान पुरस्कर

बेलरोटीवर हात ठेऊन घेतली तैसीच त्याणी हि कान्होजी नाईकांस शोकस दिवही अणी कान्होजी नाईक यांस व दादाजी कृष्ण यांस वळ देऊन बराबर हुजुन्या व पत्रे देऊन राजश्री सिवजी राजे यांजकडे पाठविले ”

(भा. इ. सं. मं. संमेलनवृत्त शके १८३८ पान १७९-१८०)

इ. स. १९३९ सालांत तोरणा किल्ला घेऊन शिवाजीने स्वराज्याची सुदृढतेमढ रोविली. त्यानंतर चार वर्षांनी वरील नोंदींतील घटना घडून आल्या. मागील विवेचनांत दर्शविल्याप्रमाणे शिवाजीच्या करवीं पुणे परगण्यांत स्वराज्यस्थापनेचा बेत बाहाजी राजे यांनी न ठरवित शिवाजीची रवानगी पुणे प्रांती केली असती व बाहाजी राजे यांची शिवाजीने सुरू केलेल्या कार्यास संमति नसती व ते त्यास पसंत नसत तर या नोंदींतील बाहाजीचे जे भोरण वर्णिले आहे ते कधीच अस्तित्वांत आले नसत, व शिवाजीने चालविलेल्या कार्याविषयी त्याचा त्यांनी निषेध केला असता. बाहाजीच्या अपेक्षेप्रमाणे शिवाजीच्या अद्वितीय कर्तबगारीमुळे व स्वराज्याच्या व स्वातंत्र्याच्या बाहाजीच्या तालमेत तयार झालेल्या राजकारणी मुख्यांच्या साहाय्य मिळाल्यामुळे स्वराज्यस्थापनेचे व स्वातंत्र्यसंपादनाचे कार्य उत्तरोत्तर वृद्धिंगत झाले व छत्र धारण करणारा स्वतंत्र राज्याचा राजा म्हणून इ. स. १९७३ सालांत शिवाजीस राज्याभिषेक झाला. स्वराज्यस्थापनेची मूळ कल्पना बाहाजी राजे यांची असली तथापि बलिष्ठ अशा तत्कालीन तीन मुखमानी बादशाही सत्तांशी झगडून स्वराज्यस्थापनेचे अखंत विकट कार्य शिवाजीने स्वतःच्या अद्वितीय बुद्धिमत्तेने व कर्तबगारीने पार पाडले.

आतां विठोजी राजे भोंसव्यांचे आठ पुत्र व त्यांचे वंशज यांच्या घराण्याच्या राजकीय चारित्र्याचा विकास कोणत्या पद्धतीने झाला याचे त्रोटक दिग्दर्शन करितों. विठोजीराजे हे मालोजीप्रमाणेच निजामशाही दरबारचे अंकित होते. मालोजीचा मुलगा बाहाजी व विठोजीचे संभाजी, खेळोजी, मालोजी, नागोजी, परसोजी, शंभूकजी, कक्काजी आणि मंभाजी. हेही निजामशाही दरबारचे अंकित होते. निजामशाही दरबाराकडून मिळालेली पुणे परगण्याची जहागीर बाहाजीस मिळाली. पुणे परगण्याचा प्रदेश निजामशाही अस्तंगत झाल्यावर विजापूरच्या आदिलशाहीकडे गेल्यामुळे व आदिलशाही दरबाराचा त्याने आश्रय घेतल्यामुळे त्या जहागिरीचा उपभोग बाहाजी घेऊं लागला. मोगळ बादशाहांनीं निजामशाही बुडविल्यावर तिच्या ताब्यांतील मुख्य मोगळ बादशाहांचे ताब्यांत गेला. या मुख्यतांब्यांतील ज्या जहागिरी, हुनामें, वतने विठोजीराजे यांचे उपभोगांत होती तीं त्यांच्या आठ मुलांच्या ताब्यांत गेलीं व मोगळ बादशाहांचे अंकित म्हणून विठोजी

राजाचे वंशज मोगल बादशाहांनी राजनिष्ठ राहून त्यांच्याकडून सनदापत्रे घेऊन त्यांचा उपभोग घेऊं लागले. शाहाजीच्या मृत्युपावेतो तो आदिलशाही दरबारचा नोकर म्हणून राहिला. विठोजीचे पुत्र मोगल बादशाहांचे अंकित म्हणून राहिले. या घराण्यातील शाहाजी व त्याचे समकालीन विठोजीचे पुत्र यांच्या मनोरचनेत व निष्ठेत एका बाबीशिवाय काहीएक फरक नव्हता. ही बाब म्हणजे मार्गीक विवेचनात दर्शविण्याप्रमाणे स्वराज्य व स्वातंत्र्यसंपादनाच्या कल्पनेचा शाहाजीचे मनात झालेला उगम व ती अमळात आणण्याची शाहाजीने केलेली निश्चित योजना.

आतां दर्शविलेल्या या फरकामुळे या दोन्ही घराण्यांचीं राजकीय चरित्रे भिन्न स्वरूपाचीं बनलीं गेलीं. शाहाजीसारखा कर्तबगार, पराक्रमी, राजकारणी पुरुष मालोजीच्या वंशांत उदयास आला नसता तर विठोजीचे वंशज ज्याप्रमाणे मोगल बादशाहांनीं राजनिष्ठ राहून त्यांस चिकटून राहिले त्याचप्रमाणे मालोजीचे वंशज विजापूरच्या आदिलशाही बादशाहांनीं राजनिष्ठ राहून त्यांस चिकटून राहिले असते. विठोजी राजे यांच्या घराण्यांत शाहाजीसारखा कर्ता पुरुष निवाळा असता तर कदाचित् या घराण्याचें चारित्र्य मालोजीच्या घराण्यांतील शाहाजी व शिवाजीराजे यांच्यासारखें बनलें असतें. शाहाजी राजांना त्यांनीं त्या काळीं लेखलेल्या राजकारणी द्वावांमुळे त्यांस प्राप्त झालेला अनुभव व राजकारणांत त्यांस प्राप्त झालेली अदृष्टता व त्याचे ठिकाणीं असलेलें शौर्य व पराक्रम यांमुळे स्वराज्य व स्वातंत्र्यस्थापनेच्या कल्पनेचा त्यांच्या मनांत उद्गम झाला. त्यांच्या तोंडाचा पुरुष विठोजी राजे यांच्या घराण्यांत कोणीं झाला नाहीं, यामुळे त्यांच्या घराण्यांतील पुरुष मोगल बादशाहांस चिकटून राहिले व शिवाजीनें आरंभिलेल्या महाराष्ट्राच्या उत्कर्षाच्या कार्यांत सामील झाले नाहींत.

आतां दर्शविल्याप्रमाणे या दोन्ही घराण्यांच्या राजकीय चारित्र्याची ही स्वाभाविक उपपत्ति झाली तीत विस्मयकारक कांहीं नसलें तरी सुखातीस जो प्रश्न नमूद करण्यांत आला आहे त्याचें उत्तर शिकूक राहातें, हें उत्तर पुढील विवेचनांत आलें आहे.

मानवी व्यवहारांत मग ते सामान्य दोन व्यक्तींतील असोत वा ते दोन मोठमोठ्या राष्ट्रांतील असोत मानवी प्राण्याच्या मनांत उद्भित हाणेंण्या भावनांपेक्षा त्या व्यक्तीचा स्वार्थ अधिक बळवत्तर व प्रभावशाली ठरतो व उत्तम भावनेस बळी व पडतो ही व्यक्ति तिसरा स्वार्थ ज्या मार्गानें साधेल त्या मार्गाचा अंगीकार करते. हा मानवी मनोरचनेचा धर्म बऱ्हांनीं मानवी व्यक्तीच्या व्यवहाराचें नियंत्रण करीत असतो. या धर्मान्वये विठोजीराजे

यांच्या घराण्यांतील व्यक्तींनी शिवाजीने आरंभिलेल्या महत् कार्यांत मदत केली नाही व ते त्यास सामील झाले नाहीत यांत विस्मय बाटण्यासारखे काही नाही हे दिसून येईल.

छत्रपती शिवाजी महाराजांनी हातीं घेतलेलें महत् कार्य राजकीय क्रांतीच्या स्वरूपाचें होतें. विठोजीराजांचे वंशज हे मोगल बादशाहाचे अंकित असून त्यांच्याकडून मिळालेल्या जाहागिरी, वतनें, इनामें यांचा उपभोग घेत होते. छत्रपतींस सामील झाल्यानें मोगल बादशाहाच्या दोहामुळे त्यांची त्यांचेवर इतरांनी होऊन त्यांना त्यांच्या जाहागिरी, वतनें, इनामें यांस मुकाबें लागलें असतें व त्यांच्या प्राणावरही संकट ओढवलें असतें. शिवाजीचे साक्षात्कारी झाल्यानें त्यांच्यावर ओढवणारी ही संकटपरंपरा टाळण्यास्तव ते त्यास सामील झाले नाहीत हे आतां नमूद केलेल्या मानवी मनाचें नियंत्रण करणाऱ्या तत्वाशीं सुसंगत आहे.

शिवाजीच्या ज्ञातीचीं व नात्याचीं अनेक तत्काळीन व नामांकित महाराष्ट्रातील मराठी घराणीं व काहीं ब्राह्मण घराणीं स्वार्थरक्षणसाठीं शिवाजीस सामील न होतां त्याच्या महत्कार्यापासून अलस राहिलीं. त्याचप्रमाणें विठोजीचे वंशज शिवाजीचे अत्यंत निकटचे नातेवाईक असले तथापि ते त्याचेपासून अलस राहिले. या घराण्यांचे हे स्वार्थी वतन महाराष्ट्राच्या उत्कर्षाच्या दृष्टीनें कितपत निष्प व दोषास्पद आहे हा वादप्रस्त प्रश्न आहे. वेळोवेळीं झालेल्या अनेक राजकीय क्रांतींच्या इतिहासावरून असें दिसून येतें कीं, प्रचलित राजकीय सत्ता उलथून पाडून त्या ठिकाणीं नवीन राजकीय सत्ता स्थापन करणाऱ्या क्रांति घडविणाऱ्या पुढाऱ्यांस प्रचलित राजवटीतील जाहागीरदार, इनामदार व वतनदार लोक सामील होत नाहीत. याचें कारण असें कीं, हे लोक क्रांतिकारास सामील झाल्यास त्यांच्या जाहागिरी, इनामें व वतनें यांचेवर पाणी सोडण्याचें व स्वतःचे जीवितास मुकण्याचें महान् संकट त्यांचेवर येतें. नूतन क्रांतिकारास क्रांति यशस्वी करून नूतन राजकीय सत्ता प्रस्थापित करण्याचे कामीं यश येतें कीं नाही ही गोष्ट अनिश्चित असते व क्रांति अयशस्वी ठरल्यास या लोकांवर क्रांतीत सामील झाल्यास विद्यमान राजसत्ताधाऱ्यांकडून येणारें संकट टाळण्याकरितां हे लोक नूतन क्रांतिकारापासून दूर राहातात.

इतिहासावरून दिसून येणाऱ्या या नियमास विठोजीराजे यांचे वंशज अपवाद नव्हते, व यामुळे त्यांचेकडून शिवाजीच्या महत् कार्यास काहीं एक मदत झाली नाही.

रोहिडकोरें देवपांडे घराण्याचे ऐतिहासिक लेख म. इ. साधने खंड १५ त प्रसिद्ध झाले आहेत. रोहिडकोण्याचा देवपांडे बतनदार दादाजी नरसू प्रभू शिवाजीस सामीक झाला व बादशाही खजिना विजापूरच्या बादशाहाकडे न पाठवितो शिवाजीकडे त्याने पोहोचता केला. यामुळे रघाचेवर बादशाहाची अवकृपा होऊन त्याच्या जिवावर संकट ओढवले (म. इ. सा. खंड १५ के. २१० पाहा). ही गोष्ट लक्षांत घेतां विठोजीचे बंधज स्वतःचा स्वार्थ रक्षण करण्याची जी मनोवृत्ति तीस अनुसरून शिवाजीस सामीक झाले नाहींत हे त्यांचे बतन गहणीय स्वरूपाचे मान्यें सयुक्तिक नाहीं. कोडे उचले देवून स्वतःच्या स्वार्थाची होळी व्हावयाची हे आपल्या मनांत निश्चित बाळगून नूतन क्रांति करणाऱ्या महान् अवतारी पुरुषास सामीक होणारे कोकोसर पुरुष कोणत्याही राष्ट्रांत क्वचित् आढळतात. ही जगाच्या इतिहासावरून दिसून येणारी गोष्ट लक्षांत घेतां विठोजीराजे यांच्या बंधजास शिवाजीस सामीक न झाल्याबद्दल दोष देण्यांत मतलब नाहीं. विठोजीच्या बंधजावर मागे नमूद केलेल्या आक्षेपाविषयीची चर्चा देण्यावर या घराण्यातील पुरुषांच्या ठिकाणी या खंडांत प्रसिद्ध केलेल्या ऐतिहासिक लेखावरून कोणते गुण दिसून येतात ते नमूद करून हे निवेदन समाप्त करितो.

या घराण्यातील पुरुषांच्या ठिकाणी शौर्य, पराक्रम, जाणवय स्वभिमान व पराकाष्ठेचे धैर्य इत्यादि गुण असल्याचे दिसते. राजरूप व हस्तुम यांनी, अकमपीरपूर पेटेंतीक गुंडगिरी करणाऱ्या मुसलमानास देहान्त घासन करून पेटेंतीक त्याच्या हवेच्या, घडी व मशीद जमीनदोस्त करण्याची व त्याचे व त्याच्या कुटुंबातील माणसांचीं डोक्यां कापून तीं स्वतःच्या बाळ्याच्या दराबाजावर टांगण्याची क्षी बेहरवृत्ति व धैर्य दाखविले ते प्रशंसनीय नाहीं असे कोणी म्हणेल असे वाटत नाहीं. श्रीमंत भिकाजीराजे भोंसके यांनी आपल्या निवेदनांत ही गोष्ट या लेखांत नमूद केली आहे तो लेखांक (के. ७६) वाचून हे म्हण करणाराविषयी सर यदुनाथ सरकार यांनी प्रशंसापर ठगार काढल्याचे त्यांनी नमूद केले आहे.

महाराष्ट्रांत स्वराज्याची स्थापना करून त्यास स्वातंत्र्य मिळवून देणाऱ्या उत्तमपती शिवाजी महाराजांस Mis Guided Patriot (चुकलेल्या मार्गाने जाणारा देशभक्त) असे ज्या या आपल्या हतमागी देशांत गटके जाते त्या देशांत विठोजीराजे भोंसके यांच्या बंधजांतील हस्तुम व राजरूपविषयी सर यदुनाथ सरकार सारख्या नेमस्त व समतोल बुद्धीच्या एका नामांकित इतिहाससंशोधकाने प्रशंसनीय ठगार काढावे हे एक मागच समजले पाहिजे.

राजवाडेसंशोधनमंडळाची स्थापना होऊन अठरा वर्षे पुरी होऊन प्रस्तुत एकोणिसावें वर्ष सुरू आहे. राजवाड्यांचे हयातीत सन १९११ सालापावेतो मराठ्यांच्या इतिहासाची साधने या नामाभिधानाचे खंड २२ त्यांनी प्रसिद्ध केले. राजवाड्यांनी अस्तित्वात आणिलेली ही परंपरा त्यांचे स्मारक करणाऱ्या राजवाडेसंशोधनमंडळाने चालू ठेवणे हे त्यांचे कर्तव्य होते. त्यास अनुसरून कऱ्हाड-गिजरे घराण्याचे ऐतिहासिक लेख खंड १४ वा १६८ पानांचा मंडळाने प्रसिद्ध केला. छानंतर बापू गोखले पत्रव्यवहार हा इतिहास साधनांचा ग्रंथ प्रसिद्ध केला.

त्यानंतर भांबोरकर भोंसलेदसरांतील फारशी ऐतिहासिक लेख मंडळाच्या संशोधक त्रैमासिकात छापण्यास प्रारंभ करण्यात येऊन आतां स्वतंत्र पुस्तकाच्या रूपाने प्रकाशित होण्याचा सुयोग आला आहे. मराठ्यांच्या इतिहासाची साधने मंडळाकडून जी प्रसिद्ध झाली त्यांत या खंडातील साधने इ. स. १६१६ पासून १७०७ पावेतोची म्हणजे महाराष्ट्रास स्वातंत्र्य व स्वराज्य प्राप्त करून देण्याच्या उद्योगाचा पाया इ. स. १६४६ त तोरणा किछा घेऊन शिवाजी महाराजांनी घातला त्या पूर्वीच्या नऊ वर्षांपासून नूतन स्थापित केलेल्या स्वराज्यावर औरंगजेबाने आणलेले प्राणान्तिक संकट इ. स. १७०७ साली त्याच्या मरणाने समाप्त झाले, त्या सालापावेतोची आहेत. बापू गोखले पत्रव्यवहारांत मराठी राज्याच्या अस्तंगताच्या काळातील इतिहाससाधने आहेत. याप्रमाणे स्वराज्याचा उदय व अस्त या दोन टोकांमधील काळविभागाचे कऱ्हाड-गिजरे घराण्याचे ऐतिहासिक लेख आहेत.

याप्रमाणे मंडळाने १७ वर्षांच्या अवधीत केलेल्या ऐतिहासिक साधनांच्या प्रकाशनाने स्वरूप आहे. भांबोरकर भोंसले घराण्याच्या दसरापैकीं दस्तुमराव राजे यांच्या कारकिर्दीचे लेख मराठ्यांच्या इतिहासाची साधने खंड १६ भाग दोन छापणेचा मंडळाचा संकल्प आहे व राजवाड्यांच्या शुभ आशीर्वादाने तो सिद्धीस जाईल असा मंडळास भरवसा आहे.

धारचे पवार घराणे व भांबोरकर भोंसले घराणे यांचा परस्पर नात्याचा संबंध फार पूर्वीपासून कोणत्या प्रकारचा आहे याचे अल्प दिग्दर्शन या ग्रंथात करणे अवश्य आहे. धार राजघराण्यातील दहावे संस्थानाधिपती उदाजीराव पवार यांची मातोश्री ही भांबोरकर घराण्याची जी वंशावळ दिली आहे त्यांत नमूद असलेले शाहूजीराजे यांची कन्या होय. ही कन्या संभाजी ऊर्फ आबा साठे मळठणकर यांस दिली होती. हिला एकच मुलगा झाला. त्याचे नांव भागूजी. तोच पुढे धारच्या राजघराण्यापैकीं ९ वे पुरुष आनंदराव यांस दत्तक दिव्यामुळे त्या संस्थानाच्या गादीवर बसला. त्याचे

नॉव दहाजीराव डेवण्यात येऊन तो राजवाराण्यांतला १० वा पुरुष झाला. झाडूजी राजे मांभोरकर यांचे कुटुंब सारलेकर महाश्रीक यांची कन्या सकवारबाई. हिची सकली वहीण राधाबाई ही चारव्या राजवाराण्यापैकी ९ वे पुरुष आनंदराव यांची बायको होती. यामुळे झाडूजीराजे ओंघळे मांभोरकर हे महाराज आनंदराव पवार (९ वे पुरुष) यांचे साहू कागल होते. झाडूजी राजे ओंघळे हे या नात्याच्या संबंधामुळे प्रथम थोरस सन १८९६ साली महाराजा आनंदराव पवार (९ वे पुरुष) यांचे कारकीर्दीत वास्तव्य करण्यास आले. झाडूजीराजे यांना सकवारबाईपासून एक मुलगी येसूबाई व एक मुलगा छंकरराव अशी दोन अपत्ये झाली. यांपैकी येसूबाई ही महाराणी राधाबाई हिच्या बहिणीची मुलगी असल्याकारणाने हिच्यावर राधाबाईंचे फार प्रेम होतं. पुढे राधाबाईने ती मुलगी आपले सावत्र दीर आबासाहेब मळठणकर यांस दिली. तिचेपासून आगूजी या बाबाचा मुलगा झाला. त्यास महाराजा आनंदराव पवार यांनी दत्तक घेतले व त्याचे नाव दहाजीराव ठेविले, व तो वर नमूद केल्याप्रमाणे आनंदरावांचे गादीवर १० वा पुरुष म्हणून बसला. या नात्याच्या संबंधामुळे मांभोरकर ओंघळे वाराण्यापैकी भिकाजीराजे ओंघळे व छंकरराव राजे ओंघळे यांना चारव्या राजवाराण्याचा आजयाचा काम झाला व ते थोरस मानमान्यतेने राहात असतात व सरकारी नोकर या नात्याने काम करतात. चार संस्थानाचे विद्यमान् अधिपति हिजहायनेस डेफ्टनॅट महाराज आनंदराव पवार साहेब बहादुर यांचे जनक पिते कै. भैरूराव महाराज पवार मळठणकर व जनक माता पूर्वे वरची सीताराजे संस्थानाधिपति नं. १० चे राजे दहाजीराव पवार चार यांच्या पत्नी महाराणी लक्ष्मीबाईसाहेब पवार केसर इ हिंदू यांनी सन १९२६ साली विद्यमान् अधिपतींना दत्तक घेतले, विद्यमान महाराजांची जनकमाता सीताराजे व दत्तक माता कै. लक्ष्मीबाई या सरक्या बहिणी असून त्या सावंतबाकीकर राजांच्या मुली आहेत. चार संस्थानाचे विद्यमान् अधिपति डेफ्टनॅट आनंदराव महाराज यांना सन १९४० साली संस्थानाचे पूर्ण अधिकार प्राप्त होऊन ते संस्थानचा राज्यकारभार चालवीत आहेत.

आंदान بواسطेत متविष्टान حضور قایض النور درباب ثریعصاب
محمّد رضا قاضی پرگنہ چارکوندی بعرض عالی رسید کہ مشارالیم
بموجب نوشتہ مرزا راجہ جیسلنگ متوفی و جاگیردار دیگر مہلغ
فیہوم درہیم یومیم و دو چارہ زمین یکڑ ... از پرگنہ مذکور بشرط
خدمت قضا در وجہ مدد معاش مقرر دارد و قایض و متصرف
است۔ از فیوضات تامہ والا اُمہدوار است کہ خدمت قاضی پرگنہ
راے سین و پرگنہ پیرگاہوں و کراہ نمونہ کہ نفہک پرگنہ خرقوم واقع شدہ
بانیہز راہ اضافہ بشرط خدمت آن محال با و عطا شود۔ امر رفہیم
القدر صادر می گردد کہ اراضی و یومیم مذکورہ بشرط خدمت قاضی
پرگنات مسطور از محکم قدیم بدستور سابق حسب الفہمین ہدومی
الیم مرحمت فرمودیم باید کہ متصدیان مسات و جاگیرداران و
کروریان و عمال حال و استقبال آن جایو میہ و اراضی مسطور را
بتصرف او را گذارند و ہہچ و چہ من الوجوہ تعلیر و تبدیل برآن
راہ ندادہ نمیژ جمیع تکالیف دیوانی و ہوارضات سلطان مشل
قتلہ و پیشکش و چریبانہ و مہرانہ و محصلانہ و ضابطانہ و دارونسانہ
و پیکار و تکارہ را نمیی و صد گوئی و قانون گوئی تصدیمی و تکرار
وزاعت و ضمت ہرسالہ معاف و مرقوع القلم دانند کہ حاصلات آن را
فصل بفصل و سال ہسال صرف ماعیتاج خود گرفتہ بد علی دولت
و اقبال ابدی الانصال درشتہ خدمتی قاضی آن پرگنات را متمشی
می سافتہ باشد و دراستمرار و استقرار امر لازم الابتاع کوشیدہ داین
باب نیز مرقبہ سند پروانچہ مجدد نطلبند۔ و زر فرمودہ عالی
عدول نورزند۔ و سالات گرام مشایخ عظام و جمہور سکنہ و عموم
متوطنہ آن جا مشارالیم را قاضی مزبور۔ انکہ در قطع و فصل قضا یا
معاملات و دفع و دفع دوعاری دخصومات و کتابت صلوک الوبے بلا و
بے من ہذا الا مشال مساعی جمیلہ و از ہتجہ قدیم تربہمت عزو
طریق مستقو ملت بعامتعا عزانگردد درآن تاکید بلغ * نقل
مطابق اصل است۔

و کتابت صلوک مجلات و تحریریں و ترغیب مردم بطاعات و
عبادات و تلقید احکام شرعیہ تزویژ امور دیلیہ و تادیب اصحاب
جمہور و مسکات و بہی ملکرات و منع شبہیات و تعین عیدیت و
جمعہ و عقود آنک مع الوبے

भाषांतर

मकळ

शिक्षा मोहर तारीख १६ माहे जमादिअखसानी सन ११ जुलूसचा हुकूम असा की मईमद रजा काजी परगणे चांभार गोंदी यांनीं मोठे मोठे हुंदागना व उदार अधिकाऱ्यांना विनंति केली व म्हणून परलोकवासी मिर्जा राजा चैनमुख जहागीरदार यांनीं अर्धा रुपया रोजीं घेतन व दोन आदुर एकर जमीन काजी खिदमतीचा मोबदला त्यांच्या उदरनिर्वाहाकरितां काजींना दिला व तसा तो अद्याप मिळत आहे. आतां त्यांची आज्ञा विनंति ही आहे कीं, परगणे रायगेन, पेढगांव व कडे ... हे परगणे नमूद केले आहेत ते काजी घटनाच्या आकरी बद्दक देण्यांत यावे. रफीडल-कदर (ज्याची योग्यता मोठी आहे) यांचा हुकूम असा आहे कीं जमीन व रोजमुशारा तफल्लीकांत दिव्याप्रमाणें जुन्या प्रीतांतून पूर्वी प्रमाणें बरीक हसमांस देण्यांत यावा. म्हणून विद्यमान सरकारी अधिकारी, जहागीरदार व पुढें येणारे अधिकारी यांनीं सदरील कोटी व रोज-मुशारा त्यांना देत जावा आणि कोणत्याही कारणानें त्यांत फेरबदल करूं नये. तसेंच सर्व दिवाणी कर व इतर बाद्वाही कर उदाहरणार्थ पगडी कर, मजराणा कर, मोहर कर, कानू कर, दारोगा कर, शिकार कर, मुकद्दमी कर, कोटीची तकरार व खबती (यासंबंधी कर) दरवर्षी माफ व रद्द समजावे. व त्यांच्या उत्पन्नाचा वर्षानुवर्षे उपभोग घेत जावा. त्यांनीं राज्याचें शुभ चिंतावें व त्यास दीर्घायुष्य मागावें. आपली काजी-घटनाची आकरी मनःपूर्वक करावी. या बाबतींत त्यांच्या कडून सनद अथवा हुकूम नव्यानें मागूं नये आणि सरकारी हुकूम अमान्य करूं नये.

तेथीक सर्व सवाल करणारे (भिक्षुक) कोळ लोक, सर्व घतनदार, मुखवस्त्र यांनीं बरीक हसमांस त्या प्रीतांचे कायम काजी समजावें व धार्मिक बाबींत त्यांचा निर्णय व त्यांची सयती अखेरची (निर्णायक) समजावी. या बाबतींत कडक ताकीद समजावी. नकळ असलप्रमाणें आहे.

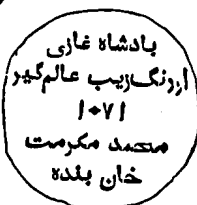
छेसांक २४ वा]

[ता. २३ माहे फेब्रुवारी १९७०]

داخل حضور بتاريخ ۱۸ رمضان سنہ ۱۳ نمود شد

نقل بدفتر موازنہ رسوہ

نقل گرفتہ بدفتر خالصہ

چون حسب الامر والاقتدر خدمت فوجداری پرگنہ بالاپور سرکار نرنالہ صوبہ برار حسب الضمن از تغیر سنہا مقہور بہ جلالت و تہور دستگاہ سیاہی ولد پرسوجی مقرر گشتہ باید کہ دیسوسوکان و دیسپانڈیان و مقدمان و رعایا و مزارعان و جمہور سکین و عموم متوسطہ محال مذکور مشارالیم را فوجدار آنجا دانستہ انچہ لازم و متعلقہ این امور است بموسی الیم رجوع نمایند و شکر درکایت او را دربارہ خود موثر شناسند - طریقہ فوجدار مذکور آنکہ در قلع و قمع مفسدان و تہذیب و تادیب متمردان آن چنان کو شد کہ مترددین و مسافرین از آسیب آنها مطمئن خاطر بودہ - آمد و شد می نمودہ باشد - و اثری از مفسدان در این سرزمین نہاند - درین باب تاکید لازم دانستہ حسب المسطور مقرر شناسند -

تحریر فی التاریخ یازدہم شہر رمضان المبارک سنہ دوازده و یکم جلوس سمینت مانوس ضمن نویسد

مصدرہ شرح ضمن - خدمت فوجداری پرگنہ بالاپور سرکار نرنالہ صوبہ برار چایان گہات حسب الامر والاقتدر جلیل شان از تغیر سنہا سیاہی مقہور بہ تہور دستگاہ سیاہی ولد پرسوجی مقرر شد -

شرح بدستخط وزارت و اقبال پناہ مدارالمرامی بر تعہد نامہ آنکہ بظہر در آمد - شرح تعہد نامہ از قرار بتاریخ دہم شہر رمضان المبارک سنہ ۱۳ جلوس والا آنکہ عرض ازین نوشتہ کہ ملکہ سیاہی ولد پرسوجی آم - چون حسب الامر جلیل القدر خدمت فوجداری پرگنہ بالاپور صوبہ برار از تغیر مقہور سنہا سیاہی مقرر گشتہ بناء بر آن اقرار می نمایم کہ در بندوبست و ضبط و ربط درحد حدود فوجداری خود چنان نمایم کہ مترددین و مسافر بغراغ خاطر آمد و رفت نمایند - خدا نخواستہ باشد اگر دردی واقع شود دردن بہم

وسانیده مال و متاع بمال خواند پرسانم - والا از عهده آن جواب
گوریم - این چلد حکم بطریق سلد تعین داده شد کم ثالی الحال
حسبت باشد -

شرح دستک بمهر بخشی الملک فوات الدین خان از قرار
بتاریخ ۱۷ رمضان سنه ۱۳ مبارک آنک مشارالم بدست ؟ دارد -
آنک دستک باسم شجاعت دستکاه سیاچی ولد پرسوجی آنک چون
حسبالامر خدمت فوجداری پرگلم بالایور سرکار نرنالم صوبه برادر از
تغیر سلبهاچی مقهور با شجاعت دستکاه مذکور مقرر گشته باید
کم بمجرد وصول دستک خدمت فوجداری پرگلم مذکور بمعهده خود
دانستم از بلدروست و ضبط ربط محال متعلقم فوجداری خود بواقعی
خبردار باشد - کم بیچ فتوری در آن سر زمین راه نیابد در این
باب تاکید دانند - تکریر آن دفتر مدارالمهای تعهور نام
گرفتم پروانم بدهند -

भाषांतर

व्या अर्थी सरकारी हुकुमान्वये परगणे
बाळापुर सरकार नरनाळे सुभा बन्हाड येथील
फौजदारीचा हुद्दा मर्याद संभाजी याच्या
पेवर्जी जबादत व तहख्वूर दस्तगाह सयाजी
बख्श परसोजी याचेकडे नेमला आहे त्या अर्थी
बरीक प्रांताच्या सर्व देशमुख, देशपांडे, मुकरम
आणि सर्व छोक तसेच तेथील बतनदार व हुतर प्रजागण यांना कळावे कीं
सयाजी बख्श परसोजी यांना तेथील फौजदार समजावे व फौजदार या
नामाने त्याचेकडे कीं काही त्यांची कामे असतील तीं त्याचेकडून करून
द्यावीत व त्यांचे जे हित तेंच आपले हित असे समजावे. फौजदाराचे काम
असे आहे कीं किछे आणि खिर्कीत राहणाऱ्या फसवे लोकांच्या दासनांचे व
नाद्यांचे अभ्याहृत असे प्रयत्न करावे कीं ज्यामुळे धार्मिक व प्रवासी लोकांना
त्यांच्या पासून मुळीच भीति न राहतां त्यांचे जाणे येणे विनयोक होत
राहील व या प्रांतात असले लुटारु छोक नसावे. या बाबतींत कटक ताकीद
समजणे व हुकुमाप्रमाणे चढवून आणणे. ता. ११ माहे रमजान सन
११ शुल्ह

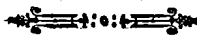
महमद मुल्हमित
खान बंदा औरंगजेब
बादशहा आलमगीरगादी

शेराः—

परगणे बाळापुर सरकार नरनाळे सुभा वऱ्हाड वाट पायथा येथील फौजदारी, घालाकदर जलीलुल-गान यांच्या हुकुमान्वये, मर्यात संभाजी ऐवजी, तहखूर दस्तगाह सयाजी वरद परसोजी यांचेकडे नेमण्यांत आली आहे.

करारनाम्यावर मदारुल-महाम यांची सही व शेरा की, करारनामा पाहिला. ता. १० माहे रमजान सन १३ जुलूस या दिवशीं अर्ज केला कीं मी सयाजी वरद परसोजी आहे. जलीलुलकदर यांच्या हुकुमाप्रमाणें परगणे बाळापुर येथील फौजदारी मर्यात संभाजी यांच्या ऐवजीं मला देण्यांत आली आहे. म्हणून मी करार करितों कीं, माझ्या फौजदारीच्या हद्दींतील सर्व प्रकारचा बंदोबस्त अशा प्रकारें ठेवीन कीं ज्या योगें प्रवाशांना आणि धार्मिक माणसांना प्रवास करण्यास धोका वाटणार नाही. जर कांहीं कारणामुळे (ईश्वर न करो) कोणाची चोरी झाली तर चोरांना पकडून त्यांनीं चोरलेला माल व मत्ता त्याच्या स्वाधीन करीन. असें न केल्यास त्याला जबाबदार मी राहीन. ही कबूली लिहून दिली या करितां कीं या बाबतींत पुढें तकरार वाहूं नये.

बखशी-बळ-मुल्क इनायत-अदीनखान यांची सही, शेरा व मोहर सांख १७ रमजान सन १३ या प्रमाणें करण्यांत येतो कीं गुजाबत दस्तगाह सयाजी वरद परसोजी यांनीं करार असा केला आहे कीं परगणे बाळापुर सरकार नरनाळा सुभा वऱ्हाडची फौजदारी मर्यात संभाजी यांच्या ऐवजीं सयाजी वरद परसोजी यांना देण्यांत आली आहे. त्यांनीं हा हुकूम मिलतांच परगणे मजकूरची फौजदारी आपल्याकडे आली असें समजून प्रांतांतील फौजदारी बंदोबस्त पूर्ण खबरदारीनें करावा. रया बाजूस कोणत्याही प्रकारचा दंगा न व्हावा. या बाबतींत कडक ताकीद समजावी. यांच्याकडून करारनामा घेऊन मदारुल-महाम (मुख्य प्रधान) च्या दफतराचा परवाना घ्यावा.

लेखांक २५ वा]

[ता. २५ माहे जानेवारी सन १६७०]

پوالعزیز

رفعت و معالیٰ پناه شجاعت و عوالم دستگاه بسالت و مرتب
سیاحی در حفظ و خیرائیت ایزدی برده سلامت باشد *
بعد از مخفی نمائند کم از نوشتہ رفعت و پناه آقا محمد مرجن
ظاہر شد کم آن رفعت و پناه و قتی کم مردم غلیم لریم بلزدیکی

बालीपूर رسیدند پیشتم جلالت و پناهگیری را پدوش نهاد همت خود ساختم دفع فساد آن مقهوران از بالیپور نمودید و غلظت چندی را پراک که انگونه فرستادید که خاطر عامل آن جا مطمئن باشد - این معنی بسیار پسندیده و مستحسن افتاد و اجب انکه در آن چه اسب لشکر و رعایا بالیپور و انگونه پر تر سعی نمایند - انشاء الله تعالی بعد دفع فساد نتایج نیکو خدمتی عاید حال شما خواهد شد -
 زیاده چه نویستم ۱۱ شعبان سلم ۱۳

پروانچه نواب مدارالمهامی شفیع خان بتاریخ شانزدهم شعبان سلم ۱۳ مصحوب کن رفعت پناه آقا محمد موجن رسید -

भाषांतर

हुबळ भजील

रफमत मुआनी पनाह, गुजामत व दाबानी दस्तगाह, बलाकत व मरतवत (खिताब आहत) सयाजी यांच्यावर ईश्वराची कृपादृष्टि असो

आपणास कळविं की रफमतपनाह आका महमद मूची यांनी लिहून कळविलें की सेव्हा बाळापूर जवळ रात्रचें सैन्य आलें होवें तेव्हा आपण आपल्या घोषांनी आपलें सैन्य त्यांच्या नावाकरितां हिमतीनें लढविलें व त्यांनीं लोकांचा नाश केला. यांच्यापैकीं काहींना परगण्याच्या इतके दूर बाळगून दिलें कीं त्यामुळें येथील सरकारी अधिकारी निश्चित झाले. आपलें हें काम अतिशय प्रशंसनीय झालें आहे. तरी आपण बाळापूरचे बाजूस पायदळ व घोडे पावेझी जास्त सयारीत ठेवावे हें योग्य आहे. ईश्वरी हुकमेनें आपल्या या शुभ कामगिरीबद्दल बंडाचा मोड होताच पारितोषक दिलें जाईल. आस्त काय लिहावें तारीख ११ शाबान सन १२ जुलस.

नवाब बाजीखान मदारकमहाम यांचा हुकूम ता ११ शाबान सन ११ चा रफमतपनाह आका महमद मूची यांच्या हजरकात्या बरोबर पावला

छेळांक २९ घा]

[ता. १३ सप्टेंबर सन १६७१]

ہوالغلی

رفعت و شجاعت پناه تہور و جلالت دستگاہ سلہاجی محفوظ باشند چون عزت اثارہ پانچم ظاہر نمود کہ مبلغی بالی بابت سلم ۱۰۸۱ از حصہ خالص شود رعایائی پرکرم اشتی کہ درنیوار بجاکہر سرکار درگاه تعین گرفتہ لازم الادا است و آنها در ادائی

दفع الوقتی میبایند لهذا تعیین میشود کم بعد وصول این نوشت
وچہم باقی حسابی در تحصیل نسودہ همراه کسان خود با احتیاط تمام
عرایب حاضره اردنگ آباد ارسال دارند و کاغذ جمع و خرچ و طومار
جمعہندی پیشکاشت قیم لکیم بابت سن ۱۰۷۹ - ۱۰۸۰
از پرگنہ چاکیر و کرہ ولایت وغیرہ متعلقہ امینلی خود برآورد درست
ساختم ارسال دارند درین باب تاکید نوشتہ شود - ۱۹ جمادی الاول
سن ۱۲ جلوس

भाषांतर

(हुबळ गनी)

इंश्वर सर्वे समर्थ आहे

रफअत व शुजाअत पनाह तहवूर व जकादत दरगाह पनाह संभाजी
बांचे कुशल असो.

आपण असं कळविलें कीं सन १०८१ सालची बाकी ज्या अर्थी खाकसा
भागांतली आहे व परगणे अष्टीची सर्व जनता सरकारी जहागिरींत येत
आहे त्या अर्थी ही बाकी वसूल येणें होत आहे. व ते ही रकम देण्यास
दिर्गाई करीत आहेत. म्हणून कळावें कीं हें पत्र पावल्यानंतर वसूल बाकीचे
हिशेब हस्तगत करून बाकी (रकम) आपल्या माणसाबरोबर अरब
लोकांच्या बंदोबस्तांत औरंगाबादच्या खजीन्यांत पाठवावी. आणि जमाखर्चाचे
कागद आणि जमाबंदीचे हिशेब बाबत १०७९ व १०८० परगणे जहागीर
कडेवळीत वगैरे व आपल्या अमीनीच्या (अधिकाराच्या) प्रांताची पेशकश
पाठवावी. या बाबतींत कडक ताकीद समजावी.

ता. १९ जमादि उल अव्वल सन १४ शुलूस.

लेखांक २७ वा]

[१४-२-१६७२]

اللہ علی

عظمت علیی پناه ملازم جیون خان جیو در پناه بعافیت باشند -
بعد از طی تکلیفات رشمی که شیوه سجان صمیم الصدائق است
مشهود فسیر صدائق تصویر گذاشته می آید که مدت گذاشته که
احوال خیریت خرد از حقیقت کار و مرفوع الخیریت مرقوم خامه
غیریت شامی نه شده این معنی به تعجب آمده خصوصاً طریقه

و داد و رابطه و اتحاد را محو شناخته از نامه و پیغام هم مستثنی فرمودند خدایتعالی دیرگاه سلامت در از توقع نیست که تا حصول ملازمین از حصه کتابت ما وارد باشند و آنکه ملازم خود و میان شوی فاضل جیو فیصد و بعد گشته بروزیله جاگیر و خواب عرصه داشت بتحصول در روزه بفرستند چرا که فصل خریف از دست رفته و میروند - بعد از آن معلوم می شود که باخرسال میزان را جت داغ اسهان در دو سه روز بفرستند - بداغ رسانند و آن ملاجی آنچه مطالب ضروری را انجام داده تشریف بیاورند چرا که این جانب برترشما بهفروع شد ایلا عزیز اعزاز نود نموده مر براه فرمایند - و رهین ملت این نیازمند دانند - زیاده چه عرض نمایند -

از خیرخواه قدیمی رامجی عرض بلدگی خواهند - و اظهار شده است بتاریخ بهست و چهارم سوال سله ۲۵ در نصب جام که هر رسیده از ناهمواری بخت خلف خواجه اقبال پناه میان ملاجان جیو بتاریخ صدر از قضای ربانی فوت شده تا درز تحریر که بهست و پنج باشد از خانه نه ستاده انو و آنچه فرمودند نکارش یانم - یقین که آن صاحب سرانجام توانداد - و خدمت صاحب مهربان فرزند میان صاحب جیو سیه الم تعالی عرض بلدگی فراوان رساند و بهمان شیخ فاضل جیو نیز ... زیاده چه عرض کنید -

The eigth of = آبان Visitor = زوار

the Persian year. a kind of blauket = حرط

(Sun-stroke) mode of qout's hair

भाषांतर

परममित्र जीवनरान याचें कुशल असो

मित्रताचे नाथानें सन्मान-पूर्वक कळविण्यांत येतें कीं बरेच दिवस झाले तरी आपले कडील काहीच बातमी व आपले क्षेत्र कुशल कळतें नाहीं. जर आपणामध्ये एवढी मैत्री आहे तर खरोखरच पाचें फार आश्चर्य वाटतें. तरी परस्परांतील प्रेमभाव ध्यानांत ठेवून पत्र व बातमी देण्यांत कसर करूं नये. ह्मणजे जवळ प्रार्थना अशी आहे कीं जो पर्यंत आम्ही आपल्या सेवेत आहोंत तो पर्यंत पत्रव्यवहार सतत चालू रहावा. आतां आपण आपले नोकर व मियां सोल फाजिलजी यांना आपल्या जागिरीकडे पाठवावें. कारण कीं खरीपाचें पीक आतां हातचें जात आहे. या शिवाय दोन तीन दिवसांत आणखी माणसें व घोडेस्वार पाठवावेत. खुणा केलेकीं घोडें पाठवावीत आणि मुल्लाजींना जें काहीं पाहिजे असेल तें पाठवून पाचें व अद्याप मकॉर या सेवकास उपकृत करावें.

आपल्यांत असलेल्या जुन्या प्रेमसंबंधी रामाजीचा पुन्हा नमस्कार. कळविण्यांत येतं कीं मी तारीख २४ शब्दाळ सन १५ रोजीं काहीं कामा निमित्त जामखेडें येथें गेलों. तेथें श्रीमान मिठ्या मुल्ला खान हे उन्हाऱ्या विकारानें मृत्यु पावले. दुसरे दिवशीं म्हणजे तारीख २५ ला ते पूर्वींच मृत्यु पावल्यामुळे त्यांनीं जें काहीं सांगितलें तें काम आपण पूर्ण कराक अशी आज्ञा आहे. साहेब मैहरबाब ... मिठ्या साहेब यांचे सेवेशीं नमस्कार. ब्यास्त काय लिहावें.

लेखांक २८ वा]

[ता. २८ जुलै १६७२]

بادشاہ عالمگیر

گماشتہ ہمای جاگیرداران و فوجداران پرگنہ کردولت بداند
چون درنیوار دامنجبی آمدہ استغاثم نمود کہ مبلغ یکہزار ایکصد و
پنجاہ روپیہ یکاجی و سیوا متصدیان موضع کوریگانوں از مال اراضی
متصرف شدہ اند درادای آن دفع الوقت مینماید - باید کہ تجویز
این مقدمہ را رسیدہ بد تقریر و قوع و صدق و نمودہ از حسابی
اراضی از مديونان بد ہاندد کہ بحق خود رسیدہ دربارہ ازین جتم
مشتعالي نشود - درین باب تاکید بداند - ۱۳ (بیم الثانی
سنہ ۱۵ جلوس -

भाषांतर

बादशाह आलमगीर

परगणे कडेवळितचे फौजदार व जहागीरदाराचे गुमास्त्यांना कळावें कीं या प्रकरणीं रामाजीनें येऊन तक्रार केली कीं रुपये एक हजार एक सो पन्नास मौजे कोरेगावचा भंमळदार (पेडाकार) येकाजी व सीवा यांनीं खर्च केले आहेत व आतां त्यांच्या फेड्यांत ते वेळ काढीत आहेत. म्हणून कळावें कीं या प्रकरणाची चौकशी करून खरी गोष्ट काय असेल त्याची माहिती करून येऊन सदरची रक्कम बरीक इसमांच्या होतील्या उत्पन्नांतून घेऊन देवावी. म्हणजे रामाजीस रक्कम मिळून त्याला तक्रारीस जागा राहणार नाही. या बाबतींत कडक ताकीद समजावी. ता. १३ रबीजलसानी सन १५ जुलूस

लेखांक २९ वा]

[ता. २८ माहे आक्टोबर सन १६७२]

پهوالستان

تہور و جلالت دستکاه سیاجی محفوظ باشد

خطی کہ دریلوار ارسال داشته بودند بطلاله دو آمد - تلبوہ
و تادیب نمودن مقہوران و قوم و مالکیتہ مستحسن افتاد - یثون
کہ در مراسم چانغشانی و نیکو بلدی خود را معاف نظر اولند داشت -
و در باب جمعیت و غیرہ عمدۃ الملک بہادر خان بلوسید ایشان
سربراہی خواہند نمود - ۱۶ رجب سنہ ۱۰۸۲ قلمی شد -
معلبرد/اشکہ

भावांतर

हुबल मजान

वहवुर व जकाइत दस्तगाह सयाजी यांचें कुशल असो.

आपण जें पत्र पाठविलें तें वाचण्यांत आलें. बंडखोरांचें पारिवर्त्य व
ख्याना मार दिव्याची हकीकत कळविण्याबद्दल फारच आभारी आहोंत. आपण
विश्वास ठेवावा की आपण आपल्या प्रयत्नांत व प्रामाणिक सेवेत कांहींच
कसूर करीत नाहीं. छत्र बगैरेच्या बाबतींत उमदतुकमुक्त बहादुरखान
यांना लिहिलें. ते आपली योग्य सरबराई करतील. ता. १६ एप्रिल सन १०८२
आम्री करून घेतली (सपासकें गेलें)

लेखांक ३० वा]

[ता. ११ डिसेंबर सन १६७२]

بتاریخ ۱۳ رمضان المبارک سنہ ۱۵ جلوس
نقل بدنتر عمدۃ الملک وسید

... ۱۰۷ عالمگیر
بوکرچہ بادشاہ
خان بہادر

पुणे

چون حسب التجویز نواب
مستطاب معلى القاب مسالك
مدار الملک مبلغ نم لك و نرد
هزار دام از پرگنه جام كهيه سرکار
احمدنگر من مضافات صوبه
اورنگ آباد خجسته بدياد از تغير
عبدالرسول وغيره بموجب مصلح

بادشاه عالم گير قارے
بلندہ اورنگ زیب
محمد عسکری ۱۰۸۲

صمن من ابتدائي فصل خريف سيحقتان سيمل بعهدہ تہور اثار
سياجی ولد پرسوجی بهونسل مقرر گشتہ باید کہ دیسمو کہان و
دیشیان دیان و مقدمان و رعایا و مزارعان محال مذکور مشارالیم
را عہدہ دار مبلغ مسطور دانستہ مالواجب و حقوق دیوانی را از قرار
واقع و راستی جواب میگفتہ باشند و از سخن صلاح صوا بدید
حسابی بیرون نروند - طریقہ گماشتہ عہدہ دار مذکور آنکہ رعایا و
برایا را از حسن سلوک خود راضی و شاکر داشتہ نوعی سعی نماید
کہ روز بروز افزونی زراعت و عمارت گردد - در این باب قدغن تمام
دانند - بتاریخ غرہ شہر رمضان المبارک سنہ ۱۱ جلوس والا -
ضمن نویسد

مصدرہ شرح ضمن از پرگنه جام كهيه سرکار احمدنگر من مضافات
صوبہ اورنگ آباد از تغير عبدالرسول وغيره من ابشرای فصل خريف
ثيكتحتمان ثيل بعهدہ تہور اثار سياجی ولد پرسوجی بهونسل
مقرر گشتہ -

شرح مچلک از تاریخ شہر رمضان سنہ ۱۱ آن کہ راجو پندیت
وکیل اقبال پناه سیاجی ولد پرسوجی بهونسل ام چون از پرگنه
جام كهيه سرکار احمدنگر وغيره بجاکير مشارالیم حسب التجویز
عہدہ الملک تنخواہ شدہ انرا برضا و عدلیت خود قبول نمردہ کرتیم کہ
محال مسطور را آبادان معمور کردہ نگاہ دارم و اگر احياناً در محال
مذکور کسی آید برای عرض التماس نکند -

شرح دستخط مدارالمہامی کہ بطور در آمد +

(या खाकीं अरबी आंकडे व मजकूर आहे परंतु अरबी टाईप नसल्यामुळे ते छापतां आले नाहींत. याच मराठी भाषांतरांत ते आंकडे व मजकूर आला आहे.)

بتاریخ ۱۵ رمضان سنہ ۱۶ المبارک ملاحظہ خواہد شد -
موافق سررشتہ ... داخل شاہد حضور نموده شد -
اصل بدفتر دیوانی برسد نقل گرفتہ شد ...
فی التاریخ رمضان المبارک سنہ ۱۶ -

भाषांतर

ता. १६ रमजान सन १५
रोजों डमदतुलमुल्क यांचे दफतरी पोंचकें

महंमद अस्फरी
बंदा औरंगजेब
बादशाहा आकमगरी
१०८१

मवाब मुस्तताब मौला अलकाब मुमाळिक मदाहलमुल्क यांच्या हुकमावरून नऊ लक्ष नवद हजार रुपये परगणे जामखेडें सरकार अहमदनगर मुभा औरंगाबाद येथील अब्दुल रसूल बैगरे यांच्या देवजीं खाकीक तफसीला प्रमाणें खरीक हंगामाच्या आरंभापासून (तहग्वूर आसार) सयाजी वदद परसोजी भोंसले यांच्या अंमलाखाकीं सोंपविण्यांत आले आहेत. म्हणून बरीक प्रांताचे सर्व देशमुख, देशपांडे, मुकद्दम, दौतकरी व इतर सर्व लोक यांनीं सयाजी राजे यांना बरीक प्रांताच्या बरीक रकमेचे हुद्देदार समजून दिवाणीचे हक्क व इतर योग्य बाबींत त्यांना हक्कदार समजावें व त्यांच्या योग्य सल्लेच्या व हितरक्षणाच्या विशद जाऊ नये. हुद्देदारांच्या गुमास्तीची जबाबदारी अशी आहे कीं जुन्या काळापासून बसत आलेल्या प्रजेची योग्य व सकोण्याचे संबंध ठेवून ते त्यांचे कल्याण चिंतितरीक असा प्रयत्न करावा व वारंवार कोकसंस्थेत व दोर्तीत भरभराट करावी. या बाबतींत कटक ताकीद समजावी. तारीख एक माहे रमजान सन १६ जुल्य.

सनदेच्या दोवटीं घेरा असा कीं परगणें जामखेडें सरकार अहमदनगर मुभा औरंगाबाद अब्दुल रसूल यांच्या बैवजीं खरीकाचा हंगामापासून तहग्वूर आसार सयाजी वदद परसोजी भोंसले यांचेकडे नेमण्यांत आला आहे.

बरीक कराराबाबत घेरा. तारीख माहे रमजान सन १६ मी राजू पंडित भिकवाल पनाह सयाजी वदद परसोजी भोंसले यांचा बकीक क्यूक

करतो की ज्याअर्थी उमदतुल-मुल्क यांच्या हुकुमानें परगणे जामखेड सरकार अहमदनगरची जाहगीर त्यांना (सयाजी) तनखाह म्हणून देण्यांत आला आहे त्याअर्थी मी त्याचा माझ्या राजीखुशीने स्वीकार करतो व मी महाक (प्रांत) मजकुराची व्यवस्था ठेवीन व जरी कदाचित बरील प्रांताचा वसूल कमी येऊं लागला तरी त्याबद्दल तक्रार करणार नाही व तो पूरा मिळण्याबद्दल विनंति करणार नाही.

मदारुल महाम (पंतप्रधान) यांची सही की (सनद) पाहिली.

९ लक्ष ९० हजार

९ लक्ष ८७ हजार पांचशेंचा प्रांत

२ हजार पांचशें

याकृतखानचा नातु अबदुल रसूल

माफी

यास बद्दलून पैकी २ हजार पांचशें

रस्तुमजी बद्द सयाजी यांचेकडे

पाठविणें बाकी ९ लक्ष ८५ हजार

नकल घेतली गेली. दीवाणी दफतरांत पोचली.

ता. १५ रमजान सन ११ रोजी हुजुरांच्या पाहण्यांत आली.

लेखांक ३१ वा]

ختم

[ता. १५-१२-१६७२]

اللہ اکبر

تہود و جلالت دستکاه سیاحی محفوظ باشد
عرفم داشت مرسولہ بسطالم در آمد آنچه از ارادہ آمدن خود
بدینجانب و موقوف نمودن این مطلب برسیدن ما بہ بلدہ معلومت
بلیاد آوزنگ آباد از جہت شورش غلیم عائب و خیم مرقوم بود
مفہوم شد - جلالت شعارا چون سیادت و نقایت پناہ امارت ولایت
دستکاه بہادرخان علقریب بسر حد ممالک متعلقہ پادشاہی

۵۵۰ سند انشاء اللہ لعالی بطریق استعجال طی ساخت نموده مشہود
از آن جا کہ از ہواخواہان درد و نزدیک صدق عقیدت و اخلاص
معتبر است احتیاج بامدن نیست توجہ ما را نسبت بخود ہمت
اعلی دانستہ عرضداشت خود را ہمہرین متوال ارسال میداشتہ
باشید + زیاد برین چہ نوشتہ آید - پنجہم شہر رمضان سلم ۱۰۸۲
قلمی شد -

सयाजी राजे कों अशीस

पुढचे हय बडे पाप सों छोटे लुग जानो ओर न बाबजी जाने

भाषांतर

अछाहू अकबर

तहसूल व जलादत दस्तगाह सयाजी बाँचे कुशल असो

आपण पाठविलेला अर्ज पाहाण्यात आला. आपण आमचे हकचे येण्याबाबतचा विचार रह केवयाची व शाश्वत बंड मोडण्याकरिता आमचे औरंगाबादेकडे जाण्याबद्दलची जी हकीकत आपण लिहिली ती ध्यानात आली. लवकरच जलादत शुआर सियादत, नकायब पनाह हमारत, दकाकत दस्तगाह बहादुरखान हे बादशाही मुखलाश्या सरहद्दीवर येणार आहेत. ईश्वरकृपेने ही स्वारी लवकरच पुरी होईल. ज्या अर्थी आपण खऱ्या मेमाने व सचण्या अंतःकरणाने वागत आहात त्या अर्थी आपल्या येण्याची आवश्यकता नाही. आमच्यापेक्षा आपणासच काळजी जास्त आहे असे समजून आपल्याकडील हकीकत अशाच प्रकारे कळवीत जावी. यापेक्षा जास्त काय लिहावे तारीख ५ माहे रमजान सन १०८२

सयाजी राजी बांना आशीर्वाद

हय बडे पाप सों छोटे लुग जानो ओर व बाबजी जाने ।

लेखांक ३२ या]

[ता. १८ जुलै १६७३]

اللہ اکبر

گماشته، ہای جاگیرداران و فرجداران پر گنہ گری و لیت بداند کہ چون دریلوا دامانجی آمده استغاثہ نمود کہ مبلغ یکہزار و یکصد پلجہ روپیہ یکجی و سہوا ملصدان موضع کوریکانون از مال رافع متصرف شدہ اند در آدای آن دفع الرقت مہملایند باید کہ تحقیق این مقدمہ را رسیدہ بر تقریر وقوع و صدق وا نمود از حسابی رافع از مدیونان بدہانند کہ بحق خود رسیدہ درباره ازین جہت مشتعالی نشود - درین باب تاکید مامد (دامند) - ۱۳ ربیع الثانی سنہ ۱۰ جلوس +

a demander of justice = رافع

भाषांतर

(अल्लाहू अकबर) ईश्वर सर्व श्रेष्ठ आहे

—छान
—वंदा
आत्मगौर

परगणे कडेवळितचे जाहागीरदार व फौजदारांच्या गुमास्त्यांना कळावे की या प्रकरणी रामाजी याने येऊन तक्रार केली की मौजे कोरेगांव येथील अप्रामाणिक (सेवक) नामें येकाजी व सिवा यांनी सरकारी साऱ्यांतून एक हजार एकशे पन्नास रुपये खर्च केले व त्यांच्या फेडीत अजून वेळ लावीत आहे. म्हणून तुम्ही या प्रकरणाची चौकशी करावी आणि त्यातील खरे खोटे शोधून सरकारी रक्कम या लोकांकडून वसूल करावी म्हणजे न्याय होऊन पुन्हा या बाबतीत तक्रार येणार नाही. या बाबतीत कटक ताकीद समजावी. ता. १३ रविवारला सन १५ जुलूस.

लेखांक ३३ वा]

[ता. ४ आगस्ट १६७३]

اطلاع تمام دست داد و مرقوم کلک چواہر سلک کشتہ کم مدتی
مدید گذشتہ کم از فطوط عظامی یاد فرشاد نظر موندن موانع آن
بجز عیش و عشرت می باد - بنادر بر آن بقلم شکستہ رقم نگاشتہ می
آید کہ یکدم دیک عت بایاران آن مجیب اطوار در امور دیگر صرف
نمی کنند لہذا مصدیع انکم ملتئم شود بگرامی خدمت واضع
ورائج شود کہ کس فارسی نویس ندارد کہ مکاتبات مجتہ امیر
بخدمت سیاحی یادرجای دیگر نویسانندہ ارسال دارد و مختلص ہم
نخوانندہ است کہ برین نگاشتہ عمل آرد - بنا بر آن مصدع اوقات
عظامی بتصدیع دادہ می آید کہ ازین تقصرات عظام مختلص را
در محفل فروش مشاکل تصور نموده بکار آمدنی خود دانستہ
مفوفرمایند - چنانچہ محبت باطنی را باظہار تکرار محتاج
نیست - عمردولت در ترقی یاد + تکریر فی التاریخ غرہ شهر
جمادی الثانی سن ۱۰۸۳ + اجب اطرحب سن ۱۰۸۴ + تکریر یافت -

جواب دیئے والا آورد

[granting, answering = مجیب]

قبول کرنے والا]

भाषांतर

सर्व बातमी पोंचकी. व आपण लिहिलेला सर्व मजकूर ध्यानांत आला. बरेच दिवस झाले. आपण इकडे पत्र पाठविले नाही आणि आमची आठवण केली नाही त्या मुळे माझ्या सुखाचा व शांततेचा भंग झाला आहे. या मुळे या माझ्या मोठक्या लेखणीने कळविण्यांत येते की आपण थोडा वेळ व एक क्षण देखील माझ्या आठवणी खेरीज घाळवू नये. आपणास विदितच आहे की हा सेवक अगोक्षित आहे म्हणून तो स्वतः काहीं लिहू शकत नाही व माझे जवळ फारसी लेखकही कोणी नाही. म्हणून आपणास श्रम देण्यांत येतात की आपण आपला अमूल्य वेळ खर्चाचा व असें समजावें की जणू आपण सरकारी कामांतच गुंतलो आहोत व जणू हें आपलें स्वतःचेंच काम आहे. सारांश खरे प्रेम दाखवण्यांत कोणतीही सबब उपयोगी नाही. ईश्वर आपणास चिरायू करो व आपलें ऐश्वर्य उन्नत असो.

ता. एक माहे जमादितावळ सन १०८३

लेखांक ३४ वा]

[ता. २४ आगस्ट १६७३]

या पत्रावर मोहोंत खाकीलप्रमाणें मजकूर आहे.

पै॥ छ ७ रजब ताकीद जरीब + + + सन १०७३

پهوالغلی

رفعت و شجاعت پناه امانت درگاه سلطه‌هاچی محفوظ باشد
پوشیده. نماد کم از جریب مزروعات فصل خریف و دیدن
ربوع محصول پرگلان متعلقه امهلی خود یقین کم تا حال
قارنچ شده باشید باید کم سررشته آبرهی را بزرگی رود درست نموده
بفرستد تا جمعیت مزروعات و ربع معلوم شود و هچلیسن
محصول ادای ربع بزرگ رسیده جریب مزروعات آنرا کم از قرار واقعی
چنانچه باید نمود و ربع محصول بسوجی کم مقرر شد دیده بر رشت.
آن نیز اطلاع دهند کم پس از دریافتی جمعیت مزروعات و ربع
جوابی کم نوشته شود مطابق آن جمعیت دروست نموده بدترخان
همواره ارسال وارند درین باب تاکید کم چ. نوشته عمل آرند -

۲۱ شهر جمادی الثانی سن ۱۶ جلوس -

measuring chain or rope of 60 yds. جریب

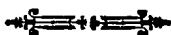
भाषांतर

हुवळ गनी

(ईश्वर सर्व समर्थ आहे)

रफभत व शुजाभत पनाह अमानत दरगाह संभाजी पांच कुशल असो.

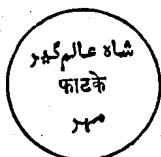
कळावें की खरीफ पिकांच्या बोतीची मोजणी व रब्बीची पहाणी-
 तुमच्या परगण्याची-बहुल खात्रीनें असें वाटतें कीं आतांपर्यंत तुम्ही मोकळे
 झाले असाल. तुम्ही शक्य तितक्या छबकर काळवे खात्याची दुरुस्ती करून
 इकडे कळवावी. म्हणजे एकंदर बागाहती व खरीफी जमीन समजून येईल.
 त्याचप्रमाणें बागाहतीची आकारणी करून व त्यांची मोजणी करून त्याचा
 नक्की अंदाज करून पाठवावा व ज्या मानानें बागायतीची आकारणी केली
 असेल त्याची पोंच त्या खात्याकडे द्यावी. म्हणजे त्याच्या चौकशीनंतर ज्या
 बोतीवर बागायतीची आकारणी झाली असेल त्या प्रमाणें जमाबंदी दुरुस्त
 करून साळोसाळ त्या प्रमाणें खातेवारी करण्यांत येईल. या बाबतींत कटक
 ताकीद समजावी व त्या प्रमाणें अंमल व्हावा. २१ जमाबंदीक सानी सन
 १६ जुलूस

लेखांक ३५ वा]

[ता. १२ फेब्रुवारी १६७४]

ہر الغلی
 رفعت و امانت پناه شجاعت دستگاہ سیاحی محفوظ باشند
 پوشیدہ نماند کہ چون دریلولا حقیقت تردد تلاش آن شجاعت
 دستگاہ بعرض انور احمد رسانیده شد امر جلیل القدر شرف صدور
 یافت کہ پنجہ سوار بشرط خدمت فوجداری پرگتہ اشتهی بآن
 تہور تصاب اضافہ مرحمت می فرمایم اگر قبول داشتہ شد تعہدنامہ
 نوشتہ بفروسلد کہ از عہدہ نوک و بدانجانیز برآیم و الا پنجہ ہی بیست
 سوار ہرفعت پناه مشرف بیگ عنایت خواہیم کرد کہ او از آن جا
 خبردار خواهد بود - چون امر والا قدر بدینموجب کرامت صدور یافت
 جواب آن مطلب را بزودی نویسلد کہ بعرض رسانیدہ شود - درین
 باب زیادہ چہ نوشتہ شود - ۱۵ شہر ذلحد سہ ۱۷ جلوس
 منلیت مانوس

[تصابی = عشق بازی]

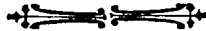
تردد = آمدرفت ، شک ، فکر

भाषांतर

हुक्म पानी

रफभत व इमारत पनाह गुजामत दस्तगाह सयाजी यांचें कुशल असो.

आपणास कळावें कीं अनवर अहमद याचें आपल्या सैन्याची हुकीमत सारर केली आहे. जळीलुकदर (हुद्दा) यांनीं असा हुक्म फर्माविला आहे कीं आपणास परगणे अर्धाच्या कौजदारीच्या खिदमतग्या अटीवर आपणास पन्नास हजार देवण्याची मान्यता दिली आहे. जर आपणास हें कबूल असेल तर त्याचा करारनामा लिहून पाठवून द्यावा. म्हणजे आम्हांसही तेथें येतां येईल. शिवाय रफभत पनाह मुशरफबेग यांना बीस हजार देवण्याचें ठरविलें आहे म्हणजे ते जास्त खबरदार राहतील. अशा प्रकारचा सरकारचा हुक्म झाला आहे. याचें उत्तर पाठवाचें म्हणजे तें पुढें सेवेंत पाठविलें जाईल. या बाबतींत जास्त काळ लिहावे ता. १५ जीव्हाद सन १७ शुलस.

लेखांक ३१ चा]

[ता. १२ जून सन १९७४]

رفعت و شجاعت پناه تہر و جلالت دستگاہ سیاجی محفوظ باشند
پوشیدہ نمائند کہ چون دریلوار از روی وقایع نگار احمدنکر
بغرض انور ظہر رسد کہ دزدان روز بازار موضع حسن آباد من المصالح
پرگمہ اشتی خراج چہل و دو ہون و پلجہ شش دریم و دو نم تولم
طلہ وغیرہ از آرجی صراف ساکن قصبہ پرگمہ مذکور ہونہی بردہ بودند
ملبی بیگ انہارا گرفتہ نزد گماشتہ آن شجاعت دستگاہ فریستادہ
بود۔ چنانچہ تا چندگاہ در قود او بودند۔ الحال کہ امانت پناه
مشرف بیگ امین پناه ہر مشتغالی شدن صراف مذکور دزدان
مذکور را پیش خود طلبہ داشتہ گماشتہ مذکور نوشت کہ فراری شدہ

رفتند - لهذا حسب الامر جليل القدر نوشتم می شود کم دزدان مذکور
را همراه کسان خود بحضور بفرستند - درین باب زیاده چہ نوشتہ
شود - ... ۱۷ شهر ربیع الاول سن ۷۱ از جلوس -

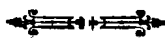

भाषांतर

रफअत शुजाअत पनाह तहन्नूर व जळावत दस्तगाह

सयाजी यांचें कुशल असो.

आपणास कळावें कीं अनवर अहमद वृत्तलेखक अहमदनगर यांच्या कैफियतीवरून समजलें कीं मौजे हुसनाबाद परगणे अष्टी येथील बाजाराचे दिवशीं चोरांनीं बेचाळीस होत, छपत्र रुपये आणि बारा तोळे सोने वगैरे वरील गांवच्या सराफापासून कर म्हणून वसूल केला आहे. कांहीं धैर्यवान् लोकांनीं त्यांना पकडून आपल्या गुमास्त्राच्या स्वाधीन केलें. हे चोर कांहीं दिवस त्यांच्या कैदेत होते. नंतर मुशरफबेग अमीन यांनीं चौकशी करून सराफ व चोरांना आपलेकडे बोलावून घेतलें. गुमास्ते मजकूर यांनीं लिहिलें कीं चोर फरार होऊन गेले आहेत. म्हणून जळीलुकदर (हुश) यांच्या हुकमान्वये आपणास लिहिलें जातें कीं वरील चोरांना आपले माणसा करवीं पकडून हुशुरांकडे पाठवून द्यावें. या बाबतीत जास्त काय लिहावें, ता. १७ माहे रब्बीउलअव्वल सन १७

लेखांक ४० वा]

[एप्रिल १९७९]

اؤز نامچه داغ و نصيحت (دېم الاول سنه ۱۳

عالمگیر شاہ
عبدالرحمن
مہر نہایت
۱۰۹۰

عالمگیر بلده
میر محمد خان
بادشاہ ۱۰۸۹

شاہ عالمگیر
محمد باقر الحسنی بلدیہ
مہر بلدیہ درگاہ ہے

॥ ... شہزادی سہادت و نکاحیت پٹیا مہر محمد خان باہتمام
 رفعت پٹیا حیدرچنگ ... حوالی دستک مہر محمد باقر دارم
 باتفاق سہادت مآب مہر محمد شفیع نائب - سہادت امارت پٹیا
 काठके بقدرہ درگاه بھونٹ برای شرف - سواران تابلیان

بلند درگاه
x
ابن

عالمکبر شاہ
عبدالرحمن
مہر ثبات

اور نامچہ داغ و نصیب

پادشاه عالمگیر
مختص مراد خان زاد
مهر نهايت

بندہ عالمگیر
مہر محمد خان
بادشاہ ۱۰۸۹

عالمگیر شاہ
عبدالرحمن
مہر نہایت

بلدہ شاہ عالمگیر
محمّد باقر الکسینی درگاہی
مہر بلدہ

بلدہ درگاہ
× ابن

بادشاہ عالمگیر
عبدالرحمن بلدہ
مہر نہایت

ربیع الاول سنہ ۲۳

۱۳ شہزادی سیادت واعوالی پٹاھ میر محمد خان و باہتمام
رفعت پٹاھ حیدر جنگ بابتہ و عوانی دستگاہ میر محمد باقر دارم
باتفاق سیادت مآب میر محمد شفیع نائب سیادت مآب و امانت
پٹاھ درگاہ بیہونت برای مشرف شد سواران ہما تابانیان

بادشاہ عالمگیر
محمّد مراد خان زاد
مہر

×

فاटकے

... ..

واجروپ ولد سیاجی نائبان ایستابی قدم تہم مسلمان دولت آباد
کندم انگ فاکتے ایش بروت سیاہ ختم داغ

भाषांतर

अधिकृत मोहरीची घादी रब्बीटक-अब्दुल सन ११

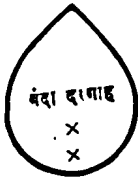
मीर महंमद
खान बंदा
बादशाहा आलम
गीर १०८९

मोहर नायबी
अब्दुल रहमान बंदा
बादशाहा आलमगीर
१०९०

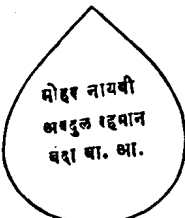
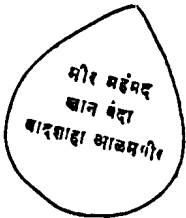
मोहर नायबी
महंमद शाकर हुसैनी
बंदा बादशाहा
आलमगीर

वरील सर्व शिके मुळांत वाटोळे आहेत.

मीर महंमद खान बाहसवारी सियादत व निगाहियत पनाह हैदरजंग,
पुहसशाम व रफअत पनाह मीर महंमद बाकर, हावानी दस्तगाह दारोगा
मीर महंमद बाका, हात्तिकाक सियादत मभाव ... फाटकें ... सियादत व
हमारत पनाह जयवंतराव ... दरगाह ... यांच्या नांवें मोहरा मान्य झाडया

अधिकृत मोहरांची यादी

बरीक सर्व नांवें जखोज्या तशीं

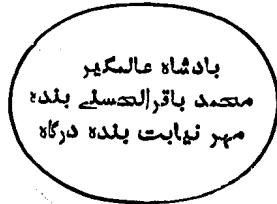
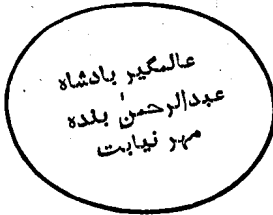

१ या सर्व ठिकांकांतील शिके मुळांत वतुंकांत आहेत. छापखान्यापाशीं
हत्की वतुंके शिल्लक नसवणामुळे चौकीन, अष्टकोन इत्यादीकांत मोहरांतील
मजकूर छापला आहे.

लेखांक ४१ वा]

[ता. ३ एप्रिल सन १९८०]

मल्लिकार्जुन दारान नायबान राजपुत्राचा वलद स्याजी
 दुदमराज वलद अजितराय इबन कुलददास कुम राजपुत्रा साकुन अिसारा
 कुलदम रङ्ग फराख पिसानी कुशदा आबु मिस चशम कुलद पिसा अिस
 बरुत हाल यकुखम बाली पिसानी बरु पिसा सुदराख कुलद बरु कुश सुदराख

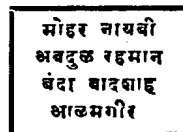
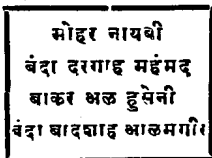

बतारिख नुडु दहम (दुबैक अलुल सुतु २३ अदम सुकुबिअ सुतु व बुदाग सुकुबिअ

भाषांतर

राजरूप वलद सयाजी यांचे मनसबदार व नायब दोधराज वलद
 अजितराय मुलगा गोविंददास जात रजपुत राहणार हुंसारा तांडुस रंग
 पसरट कपाल अहुंद ओवया काले डोळे दाढी व भिशी लहान. कपालावर
 एक जखम दोन्ही कानांत ओके

तारीख १३ रबवीउल-अव्वल सन १३ माणसे बरोबर आहेत व
 मोहरा तपासल्या गेल्या.

[लेखांक ४२ वा]

[ता. ३ मे १९८०]

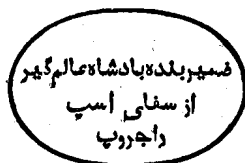
अर्ज नाम्ने, दांग व तस्विकम्, दिवस २३
 बरसम्भोदय स्यादत व अन्वय स्याद मेरु महम्मद खान व अक्ताम
 रफेत स्याद हयदरजङ्ग नाल्ब स्यादत व एवानी दस्तगा मेरु महम्मद
 बातरदारु, बातराफ स्यादत माल्ब मेरु महम्मद शफيع नाल्ब स्यादत व
 अमारत स्याद मेरु अब्दुरहमन अमीन, तुरतुफ स्याद दरगा जेहोन्त राव
 मशरुफ एली, बस्विकम् मवारान नाल्बान राजरुप वल्द स्याजी

बादशाह عالمگیر
 अब्दुरहमन बल्द
 मेरु नाल्बत

बादशाह عالمگیر
 महम्मद बातर बल्द दरगा
 मेरु नाल्बत बल्द

से नर	से राद
नवरान	तस्विकम् रासान
बेहकजी वल्द मल्जी	गोबल्द राव वल्द तुरम्बक राव
असप	असप रङ्ग दरिशानी सफेद
बारी मरहम्	बारी मरहम्
दांग एवुस तुरारी बासम दामुदहर वगैर	नारालीन वल्द र्गहोनातम्
शेख दारु वल्द लदखान	असप ... रङ्ग हर दुग्ध खुरद सफेद
असप	बारी कल्ल राजघोत एवुस अशुन्त राव
बालु	वल्द गोबल्द राव
शेखरादे एवुस बेहकजी वल्द नारुजी	सल्टान खान वल्द हयुब खान
नहार खान वल्द सयफ खान	असप रङ्ग सफेद
असप रङ्ग हर दुग्ध बाय जाय	
अशमान सफेद	
बारी	बारी
शेखरादे एवुस प्रसुजी वल्द अय्याजी	अफगान एवुस अब्दुल्ल वल्द बनी सुवाद
एहदे दारान, मल्ब दारान व नाल्बान राजरुप वल्द स्याजी	
दबेशुर वल्द र्गहोनातम्	अबन नरालीन गुरम राजघोत साकन दरुलत आबाद कल्दम्

रंग فراخ پیشانی در قد قدی نابینا آبرو میلنس چشم بلند پیشی
 دیش بروت و نمازیکنم بالائی پیشانی ویک بر آبرو جانب چسپ -
 یکمخال زیر سیلم جانب راست چندانغ چپچک متغیرم بر روی دارد +

भाषांतर.

अधिकृत मोहरीची यादी रब्बीउल अव्वल सन २३

मीर महंमद खान-बाहसवारी व हुंफाये पनाह; हैदरजंग नायब, एदतेगाम,
 रफअत पनाह, मीर महंमद दारोगा दोवानी दस्तगाह; मीर महंमद शाफी
 नायब सियादत माव. मीर अबदुल रहमान अमीन सियादत व इमारत
 पनाह; जयवंतराव तवक्कूफ पनाह दरगाह. सरकारांतून मान्य झाले.

राजरूप वरद सयाजी यांचे नायब व स्वार

मोहर नायबी
 अबदुल रहमान
 बंदा बादशाह
 आलमगीर

मोहर नायबी
 महंमद बाकर
 बंदा बादशाह
 आलमगीर

६ जार ६ माणसे
 तपासले गेले तपासले गेले

गोविंदराव वरद त्रिबकराव

भीकूजी वरद मुलजी

घोडा रंग...कपाळ पांढरे

घोडा.....

बारी मराठा

बारी मराठा

हामोधर बगैरे करारी याच्या ऐवजी मोहर असे. ४ जार ४ माणसे

नारायण वरद रघुनाथ

शेख दावळ वरद लादखान

घोडा रंग...दोन्ही कान पांढरे

घोडा.....

बारी मोठी रजपुत

बारी शेखजादा

यशवंतराव वरद गोविंदरावच्या ऐवजी

मिकाजी वरद नारोजी याच्या ऐवजी

सुकतामखान वरद हबीबखान

नयाजखान वरद सैफखान

घोडा रंग...पांढरा

घोडा दोन्ही बाजूस रेवानी बंद

बारी शेखजादा

बारी आफगाण

परसोजी वरद येमाजी यांच्या ऐवजी

अबदुल्ला वरद बनी सबाद याच्या ऐवजी

عهدہ داران منصب داران و نائبان راجروپ ولد سیاچی

عبداللہ ولد شیخ احمد ابن شیخ وغیرہ قوم شیخ زادہ ساکن
بلن گلدنم رنگ فراخ پیشانی کشادہ آبرو میس چشم بلند پیشانی
دیشی بروٹ سیاہ یکز خم بر رخسارہ جانب چسپ

بلدہ بادشاہ عالمگیر
مکتبہ باقرالحسینی
مہر نہایت

عالمگیر
بیم بلدہ بادشاہ
از صفای اسپ
راجروپ

عالمگیر بادشاہ
عبدالرحمن بلدہ
مہر نہایت بلدہ درگاہ

بتاریخ سیزدہم ربیع الثانی سن ۱۲۳۱ ام صحیح است
بدان رسید +

भाषांतर

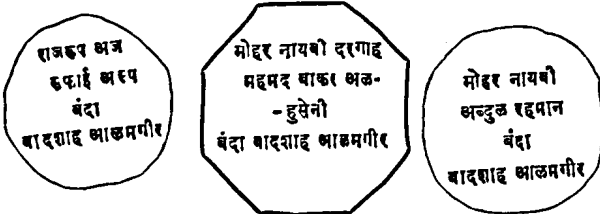
अधिकृत मोहरांची यादी शाबान सन १९

सयाजी वरद परसोजी यांचे अधिकृत नायब

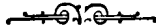
संताजी वरद गोनाजी घोडे २००	मानोजी वरद महदजी घोडे... पांढरे दाग २००	किषानाजी वरद येठूजी घोडे सरहद्द २००
माणसे १०० रजपुत रंभात मलिक वरद	बारी रजपुत धारोजी वरद लोकोजी	माणसे १०० रजपुत दुर्याखान वरद
बहबाजखान घोडे... डोक्यावर पांढरे	घोडे १०९ रंग लालसर	हबीबखान घोडे... पिवळे
बारी भाफगाण मदारखान वरद राजीखान	माणसे १०० रजपुत हणवंतराव वरद विठुजी	बारी शेखबाद तुकाजी वरद महपत
घोडे... दाग	घोडे डोक्यावर मोर व कपाळ पांढरे	घोडे... सरहद्द
मोठी बारी भाफगाण	तुर्की रजपुत	माणसे १०० रजपुत

बाइबाजखान वरद दावळखान छखुजी वरद येदूजी
घोडे पांढरे घोडा... ..
मोठी बारी आफगाण तुर्की रजपुत
बाग १ माणसे ७ मोठी बारी ३ ताजी घोडे
खेखजादा लाक, हबशी लाक, आफगाण लाक, रजपुत लाक

राजरूप वरद सयाजी याचे नायब, मनसबदार व अधिकारी
अबदुल्ला वरद खेख अहमद मुलगा खेख चौरे जात खेखजादा राहणार बळन
रंग तांबुप पसरट कपाळ अठंद भोंवया काळे सोळे नाक सरळ व उंच दाढी व
मिथ्या काळया गालावर एक जखम ठजवीकडे

तारीख १३ रब्बीउल सानी सन १३. बरीक इसम बरोबर आहे व
मोहर तपासणी झाली.

लेखांक ४४ वा]

[ता. १७ मार्च १९८१

مہدہ داران، ملصت داران، حصہ داران و اجروپ ولد سہاجی

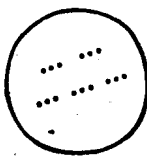
بادشاہ عالمگیر
محمد باقر الحسینی ہلدہ
مہر نہایت ہلدہ درگا

بادشاہ عالمگیر
عبدالرحمن ہلدہ
مہر نہایت ۱۰۹۰

عالمگیر
ضمیر ہلدہ بادشاہ
از اسپ ۱۰۹۰
واجروپ صلی

बेतारिख शشم रبيع اول سنہ ۱۲۳ دوراس عوض ہداغ رسید
 عہدہ داران، منسب داران، نائبان راجروپ ولد سیاچی
 کبیرخان ولد بالوخان ابن حبیبخان قوم افغان ساکن
 ناندنچ گلدن رنگ فراخ پیشانی کشادہ ابرو میس چشم بلندلی
 دیش و بروٹ سیاہ چلدموی مسکون نمایکس خورد برعارض و
 دو متفرق بر شرت جانب چسپ و یکخال بر شہرک جانب راست
 خمد داغ چوچک باریک بزروی ہر دو گوش سوراخ -

عہدہ داران و نائبان راجروپ ولد سیاچی
 سنبہاچی ولد جانوجی مرہٹہ ساکن دولت آباد گلدن رنگ
 فراخ پیشانی -

भाषांतर-

राजरूप वरद सयाजी यांचे नायब व हिस्तेदार

तारीख ६ रबीउल अव्वल सन

मोहर नायबी
 अबदुल रहमान
 बादशाहा आलमगीर
 १०९०

घोळ्याची स्वच्छता

रा. रूप
 अज सफाई अस्प
 बंदा
 बादशाहा आलमगीर
 १०९०

मोहर नायबी
 महमद बाकर हुसेनी
 बंदा बादशाह
 आलमगीर

राजरूप वरद सयाजी यांचे नायब, व मनसबदार

कबीरखान वरद बालखान मुळगा हबीबखान जात आकमाण राहणार
 नादनज रंग तांबुस कपाळ पसरट भोंवया आखुड काळे ढोळे नाक उंच
 भिशा व दाढी काळी इनवटीवर एक मस, आणि दावीकडे दोन मस,
 तोंडावर देवीचे वण, दोन्ही कानास भोके

राज्यरूप वरुद सयाजी यांचे नायब व मनसबदार संभाजी वरुद
जानोजी जात मराठा राहणार दौलताबाद तांतुस रंग कपाळ पसरट

× ×
× ×
× ×

मोहर नायबी
अन्नखान अली
बंदा आळमगीर

खाना जाद
बंदा आळमगीर

लेखांक ४५ वा]

[इ. स. १६८०-८१

نقل مطابق اصل است

-J-

सयाजी
बंदा बादशाह
आळमगीर

راضیلام

باسم تولوجی مقدم و نرسوجی چوگلا موضع رتलापुर و ریتھوجی
सल्लेहा ब्रादर مقدم و रनजाजी व वाकहोजी दाउत व جمیع رعایاء موضع
دهوند پارگانو و مقدم موضع بهرالا عمل پرگله جام کهمر متعلقه جاگهر
رفعت پناه دستم جی بهونسل آنک چون جمعی از نام بردہادر محکم
شریعت عزة آمده اقرار نمودند کہ مایان از حسن عمل سلوک
جاگیرداری رفعت پناه مشارالہ راضی و شاکرایم هیچگاه از گماشتہای
ایشان برما سختی واقع نشده بر عمل او رضا راضی نام برضا و رغبت
خودہا این چلند کام نوشتہ داد بوده شد ... فی التاریخ ۲۷
ہجست و ہفتم شهر شد ...

राज्ञानामा

बोलोजी मुकद्दम, नरसोजी जोकला राहणार मौजे रंभापूर, विठोजी
शिंदे मुकद्दमचा भाऊ, राजाजी, बाघोजी राजत, व मौजे धोंड, पारगांव
येथील समस्त लोक, आणि मौजे येरळे अमला परगणे जामखेड येथील
मुकद्दम आम्ही सर्वे रफअत पनाह रुस्तुमजी भोंसले यांचे जाहगिरीतले आहेत.

१. घरील चौकोनी मोहरा मुळांत वतुळांत आहेत. छापखान्यापाशीं
वतुळे शिळक नसव्यामुळे चौकोनांत मोहरांतीक मजकूर छापला आहे.

७० मराठ्यांच्या इतिहासाची साधने-खंड २६ वा

आम्ही पवित्र अशा धार्मिक स्थळां कबूल करतो की श्रुत जाहगीरदाराच्या योग्य वागवणुकीने व न्याय्य बंदोबस्ताने राजी व उपकृत आहोत. त्यांच्या गुमास्त्रांकरवी आमचेवर केन्हांही जुलूम अथवा जबरी क्षाली नाही. हा मजकूर आम्ही आमच्या राजीखुशीने लिहून दिला.

(मराठी मजकूर)

दर बंदगी राजेभी हस्तुमजी राजे साहेब

राजीनामा पो बी ता

तुळोजी मोकदम व नरसोजी चौगळा
मौजे रतनापूर
मोकदम मौजे बोरळ.

विठोजी शिंदे बि॥ मे॥ व रजाजी
व बाघोजी राजत समस्त रया मौजे
धोंड पारगौड

पा॥ जांबखेड सु॥ इहिदे सन १०९० कारने साहेबांचे बंदगीस राजीनामा लिहून दिधला असजे साहेबू आपले धणी माये बाप आहेत आपण साहेबांचे पायासी जिवेसी राजी आहो यास हिला हरकती करून तरी साहेबांचे गुन्हेगार राजीनामा सही

बि॥ येल्होजी भास्कर कुलकर्णी कसबा
नादणज

लेखांक ४६ वा]

[ता. १३ सप्टेंबर १९८१]

जन्म

عالمگیر شاہ
امانت خان
۱۰۸۳

عہدہ باسم تہور دستکاء و اجروپ وغیرہ پسران سیاجی، ابن پرسوجی بہونسل، عوض جاگیر پرگنہ سلگمذیر وغیرہ مطلب موقوفی از پرگنہ جام کہیزہ سرکار احمدنگر صوبہ اورنگ آباد از تغیر سیاجی ولد پرسوجی بہونسل، کم فوت شدہ از نصف خریف بیچانیل درین باقی آمدہ ابتدائی نصف خریف بیچانیل حسب... عہدۃ الملک

(या खालीं भरबी आंकडे व मजकूर आहे परंतु भरबी टाईम नसल्यामुळे ते छापतां आले नाहींत. याच्या मराठी भाषांतरांत ते आंकडे व मजकूर आला आहे.)

تحریر فی تاریخ ۱۰ شہر رمضان سنہ ۱۲۵

टीप:- [या असलेक कागदांतले सुरवातीच्या फारसी मजकुराचेच खालील मराठी भाषांतर दिले आहे.]

भाषांतर

चिठ्ठी तहसूल दस्तगाह राजसूर वगैरे सयाजीचीं मुळ आणि परसोजी भौसले यांचे नातू यांच्या नांवें हुद्दाचिठ्ठी बाबत जागीर परगणे संगमनेर वगैरे वसूल बाकी परगणे जामखेड सरकार अहमदनगर सुभा औरंगाबाद सयाजी वदद परसोजी भौसले जे वारले त्यांच्या पुढेवर्ती खरीफाच्या हंगामापासून जो वसूल येईल नेमण्यांत आला आहे.

५ लक्ष ९९ हजार

मूळ वाढ

३ लक्ष ४७ हजार ४९५ २८ हजार ५०५

या पैकीं दस्तुमजी वदद सयाजी

यांच्या फौजेचा खर्च वजा ज्याची १ लक्ष ३९ हजार

चिठ्ठी वेगळी केली गेली आहे मूळ

वाढ

१ लक्ष ३२ हजार १५ ६ हजार ४७५

यांचा वांटा जो वेगळा आहे ४ लक्ष ३० हजार

√ साकद

√ खेडा

मूळ

वाढ

१ लक्ष ४९ हजार

१ लक्ष ३० हजार

२ लक्ष ५० हजार

मूळ

वाढ

९० हजार

५९ हजार

मूळ

वाढ

२ लक्ष १४ हजार ४९०

१ लक्ष ८७ हजार ५३०

याच कागदावर असलेला मराठी मजकूर पुढील प्रमाणें:-

नवाब

मुस्तताब माला लकाब मुमालिक सीयादत व नकाबत पनाह वजारत
मदार आमदसुल मलकखान ज्याहा व येकबाल दस्तगाह मदारुल महामी
बाहादुर जफरजंग काकलतास अमानतखान दिवाण

चींटी देसमुखानी व देसपाडियानि व मोकदमानि व रायानि पा।
जामखेड सरकार अहमदानगर खुबे अवरगाबाद उरुफ दक्षेन सु। इहिदे
सन हजार १०९० नऊइदे बा। तहवर दस्तगाह राजरूप वगैरे पिसरान
सयाजी भोसला बमोजीब परवाना बमोहर

अज तयार सायाजि वा। परसोजी भोसला की फौत सुद दर जाये
बाकी अस्त व तनखा मा। हूँके हूँ। निस्द खारीकु पेची व मोकरर सुद

दाम ५१९०००

असल ३७४४९५

इजाफा

२२४५०५

वजा हिस्से रुस्तुमजी वा। सयाजि फीचींटी अलाहिदी सुद

दाम १६९०००

असल १३२०२५

इजाफा ३६९७५

बाकी हिसे मा। हूँके

दाम

४३००००

मा। चार लाख तीस हजार

दाम २।स

असल दाम

इजाफा

२४९४७०

१८७५३०

मौजे साकद दाम

मौजे खरडे दाम

३५००००

१४९०००

असल दाम

इजाफा

अवल

इजाफा

१३००००

१९००००

९००००

५९०००

स्थेराकत

मौजे कोनी दाम

लग

५००००

असल दाम

इजाफा

३६२४५

१३७५५

वजा हिस्से

रुस्तुमजी दाम

१९०००

असळ दाम	हजाकु
१३०७५	५१२५
बाकी ३१०००	दाम
असळ दाम	हजाकु
१२४७०	८५३०

सदरदू प्रमाणे बमोजिब सनद चिटी रुजू होऊन मा॥ हजेचे गुमास्ते यासि
बहरेवार असळ दिजे ठजुर न किजे

मोतंब S S S S S

तेरीख १० माहे रमजान सन १५

रजु दफतर

जगन्नाथ बा॥ गजाजीराम

ब सुदरजी कानुगो ता॥ जैल प्रात

रजु दफतर देवाजी नागनाथ ब

बैजाजी नरहर कानुगो सुबे बराड ब दक्षन तेलगन ता॥ जैल

लेखांक ४७ वा]

[ता. २० माहे फेब्रुवारी सन १९८२

التماس

وکيل راجروپ ولد سياجي نبيره پرسوجی بهونسل

انکم بلدگان حضرت پراہ علیایات شہلشاهی دیسموکه پرگم جلاکون
بعدنیت و نابود ساختن گلکاباگم مفسد کشتی به پدراکلاں موکل
بلده یمو فرزندان مرحمت فرموده بودند - چنانچه موکل پدر بلده
هم قابض بود و رسوم انتجا در دیوانی مرشد قلیخان مرحوم عرض
مطالبه ذمه پرسوجی ضبط سرکار والا گردیده - لیکن گماشتهای
سرپراہ می نمودند چلد سال است پسر گلکاباگم بشلاختگی
گماشتهای جاکهداران کم ناظم صوبه باسد دخل می نماید - و موکل
از مطالبه فارغ است - أمهدرار است کم دیسموکه مذکور با رسوم
موکل بیدر مقرر شوڈ و موکل بلده قبول می نماید کم پلجاء سوار
عرض رسوم باشتیاق سواى تائبیان مالمصب خود موجود در شتم خدمت
نماید - شود التماس نزد سیادت و وزارت پناه بهسالت و جلالت
دستگاه امانت خان بفرسد بهست ویکم شهر صفر سلم ۲۵

भाषांतर

राजरूप वरद सयाजी वरद परसोजी भोंसले यांच्या वकिलाचा अर्ज असा की साम्राट बादशाहाच्या कृपेने परगणे जळगांवची देशमुखी गंगा वाघ याचा नाश करून टाकल्यानंतर माझ्या मालकाच्या वडिलांच्या नावे नेमली गेली होती. आणि माझ्या मालकाचे वडील तेथे कायम होते. परलोकवासी मुरबीद कुलीखान यांच्या कारकीर्दीत तिथला हसूम सरकारांत जन्त झाला होता व परसोजीला कांहीं देणे होते. परंतु त्यांच्या गुमास्यांनी अढयळा केला. तसेच कांहीं वर्षे गंगा वाघ याचा मुलगा जहागीरदारांच्या गुमास्यांच्या ओळखीने तेथील वसूल गोळा करतो या कारणाकरता आमच्या मालकाला आतां कांहीं देणे राहत नाही. म्हणून विनंति की वरील देशमुखी व तिचा हसूम आमच्या मालकाच्या वडिलांच्या नावे नेमला जावा. माझ्या मालकास हें कबूल आहे की हसुमाचे हक्काबद्दल ते पन्नास स्वाराची जमीनत जो पर्यंत त्यांची मनसब कायम राहिल तो पर्यंत ते, सेवेस तयार ठेवतील.

याची नकळद दाराये पनाह बसालत व जळालत दस्तगाह अमानत खान यांचे कडे पाठविली आहे.

ता० २१ माहे सफर सन १५.

लेखांक ४८ वा]

[ता. ६ फेब्रुवारी सन १९८४]

न. ४

دیسمکھان و دیشپانڈیان و مقدمان
و رعایا پرگنہ ناچنگانوں سرکار کلم صوبہ
برار را علام کہ چون مبلغ چہار لک و
بیست و ہفت ہزار دام از پرگنہ مذکور
از تغیر و بہگونمت سنگ وغیرہ حسب القسمن

۱۹
عالمگیر شاہی
امانت خان
۱۰۸۴

بجاءگیر شہر دستگاہ و اجروپ تجویز شدہ و طومار برضای مبارک
مرتب کردہ - برآن نوشتہ می شود کہ تادرست شدن جواز و سایر
محتاج مذکور را بطریق عہدہ بگماشتہ مشارالیم وا گذارند کہ رعایا
را مشتمل گردانیدہ سرگرم زراعت و مال گذاری سرکار دراین باب
تاکید دانس چہارم شہر صفر سنہ ۲۸

فسن نوشہند

مصدره شرح ضمن از پرگنه ناچلکانوں سرکار کلم صوبہ برادر از
تغیور بھگونمت سلگم وغیرہ بجاکھر راجروپ ولد سیاجی بھونسل
بیتجویز شد و طومار برضای مبارک فرین گشتم تا درست شدن سایر
و قول بطریق عہدہ مقرر شدہ - شرح دستخط سیادت و وزارت پلاہ
بر التماس انکم تابیت و نہم صفر سلگم ۲۸ ... نیسارد دوسد
روپیہ از وکیل بگیریںد و محکمہ گرفتہ شدہ عہدہ بدھلد -

شرح محکمہ راجو پلذیت انکم تابیت و نہم صفر سلگم ۲۸
سایر سازم دوسد روپیہ جرمانہ بدھم -

(या खाळी भरबी भांकडे व मजकूर आहे, परंतु तो भरबी टाईप नसण्यामुळे छापता आला नाही.)

[دہل = جمع دولت کی]

भापांतर

परगणे नाचणगांव सरकार कळम सुभा वऱ्हाड
येथील देखमुख, देशपांडे, मुकद्दम व इतर लोक यांना
कळावें कीः—

परगणे मजकूरचे ४ लक्ष १७ हजार रुपये भगवंतसिंग वगैरे यांच्या
ऐवजी तहकदूर दस्तगाह राजरूप यांचे जाहगिरीत देण्यांत आले आहेत व
त्यासंबंधी त्यांच्या राजीखुशीने करारनामाही तयार झाला आहे. म्हणून या
प्रांताचा कर व सारा सुक्यवस्थितपणे वसूल करण्याकरिता यांना अधिकारी
नेमले आहे. यांनीं प्रजेचीं सहकार्य करून तीस पोर्तीत गटून गेलेली व वसूल
नियमित देणारी अशी करावी. या बाबतींत कडक ताकीद समजावी. तारीख
४ माहे सफर सन १७

पोरा असा की परगणे नाचणगांव सरकार कळम सुभा वऱ्हाड
भगवंतसिंग वगैरेच्या ऐवजी राजरूप वऱ्हाड सयाजी भोंसले यांचेकडे जाहगिरी
दिला आहे आणि त्यासंबंधी स्वखुशीने करारही झाला आहे. प्रांताच्या
वसुलाची व्यवस्था लागेपर्यंत हुद्द्यावर राहावें. तारीख २९ सफर सन १७

सहीचा शेरा सियादत व इमारत पनाह असा की वकिला कडून दोनशें रुपये ध्यावेत व मुचलका घेऊन हुद्दा द्यावा.

मुचलक्याचा शेरा राजू पंडितचा की तारीख २९ पर्यंत दोनशें रुपये दंड देतो.

लेखांक ४९ वा]

[ता. ४ एप्रिल १६८४

१३

بادشاہ عالمگیر غارے
اعتمادخان

چتر

عہدہ باسم تہور دستگاہ راجروپ ولد سیاجی طلب اضافہ و عوض
جائیر وغیرہ از پرگنہ کرہ ولایت سرکار احمدنگر صوبہ اوردنگ آباد از
تغیور وکیل خالص شریف سائر و تلخواہ مشارالیم ابتدای سدس
خریف ایشائیل

(या खाली भरबी आंकडे व मजकूर आहे. परंतु भरबी टाईप नसल्या-
मुळे तो छापतां आला नाही. याच्या मराठी भाषांतरांत ते आंकडे व मजकूर
आला आहे.)

تحریر فی التاریخ ۲۸ شهر جمادی الثانی سنہ ۱۲۷

भाषांतर

१०८९

येतमादखान
बादशाहा आलम-
गोर गाझी

चिठी : हुद्दा चिठी (तहबूर दस्तगाह) राजरूप वदद सयाजी यांचे
नांवें बाबत वाढ वसूल व जागीरी बद्दल परगणे कडेवळित सरकार
अहमदनगर सूभा औरंगाबाद जी वकीले खालसा शरीफा यांचेकडे होती
नेमली गेली खरीफाच्या हंगामापासून सुरू

१ लक्ष ५ हजार

मूळ बाबी	माफी बाबी
७७ हजार	२८ हजार
नादनज भाळमगीर पेठेमुद्दा	भौजे पारगांव
१ लक्ष ८५४	माफी
कजवा	पेठ
२३ हजार ८५४	७७ हजार
मूळ बाब	माफी
७७ हजार	२३ हजार ८५४

तारीख २८ जमादिउलसानी सन १७

उमदे वजरावे रफीये स्थान जुजदेखानी तुळदमकान जमदतुळुकक मदारळमाहाम भासदखान

चिठी देशमुखानी व देशपाडियानी व भोकदुमानी व रायानी व मुन्नारियांनी परगणे कडेवळीत स॥ अहमदनगर सुबे औरंगाबाद उर्फ दखेन मु॥ सळास सन १०९२ दरवजे बडदे बो राजरूप वळद सयाजी भोसळा बा॥ तळब हज्राफा व येवज जागीर वगैरा भाज तगीर वकीळखालिगे शरीफ बा॥ सायेर ह॥ सुदस खरीफ येतीळ हळवुळ हुकूम जाहंगीरता मोकर सुद दाम

१०५०००

मवलग येक लाख पांच हजार

दाम रास

कर्मानादनज

बाहाळ दाम

माफ

भेये पेठ

७७०००

२८०००

१००८५४

भौजे पारगांव सीबरीसम

बाहाळ

माफ

माफ

७७०००

२३८५४

४१४६

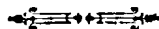
कसबे नादनज दाम

पेठ भाळमगीरपूर सदनज वगैरे

२३८५४

७७०००

सदाहूपमाने सनदचिठी व परवाना दजू होउन् मााहकेवे गुमास्ती यासी उद्देवार भमळ देन उजूर न कर्न तेरील माहे

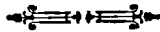
१ वकीळखालिगा (वकीळखालसा शरीफा = सरकारी दरबारांतले वकीळ)
२ जाबता = कायदा. ३ मय (भै = मुद्दा). ४ मूळ बाब. ५ अद्देवार (हुद्दावार).

ह. स. ११

परगणे मजकुरांतील वसूल साल मजकूरच्या रक्कीच्या हंगामाच्या आरंभापासून मदावनजी वरद दाबळजी यांच्या जाहागिरीत नेमला गेला आहे. तरी बाजवी सारा व दिवाणीचे हक्क प्रामाणिकपणे व रीतसरपणे, हंगामाचे वेळी, कायद्यान्वये त्यांना देत जावे, व त्यांच्या योग्य भाणि वास्तविक सदव्याच्या विरुद्ध कोणी काऊं नये. जहागीरदाराच्या गुमास्त्यांना ताकीद देण्यांत येते की, हल्लीच्या व जुन्या प्रजेला सकोट्याने वागवून त्यांस राजी व खुशी देवावे, व असा प्रयत्न करावा कीं दिवसेंदिवस शेतीची प्रगति होत जाईल व स्वतःचाही मान वाढेल. तारीख १ जीवळाद सन १८ जुलूस या दिवशी लिहिजे.

लिहिण्या प्रमाणें अंमल व्हावा

समाप्तांतल्या तपसिळीप्रमाणें परगणे धाराक्षिऊर सरकार नळदुर्ग सुभा भोरंगाबाद हुसानखान यांच्या नांवें असलेला साल मजकूरच्या रक्की आरंभापासून मदावनजी वरद दाबळजी यांचेकडे जहागीर देण्यांत आला आहे.

लेखांक ५१ वा]

[ता. २ माहे मार्च सन १९८५]

حسب التحکم الاقدس الاشرف الاعلى

۱۵ ربيع ۹ ربيع الثاني سنة ۱۲۸ وکول دستم ولد سواجی بدرک
جهان. پناه رسوده دادخواه شد که متقدمان موضع کسلتم وغیره پرکلم
جامکھیز سرکار احمدنکر چاکھر موکل رافع میلنی باغی عون المال
از چهار سال وطن کاٹک نمودهلد + حکم جهانمطاع آفتاب
شعاع زبلمست صدر ریافت که آن رفعت پناه شجاعت و بسالت دستکاه
باتفاق ارباب عدالت بتعقیق این مقدم پرداختم برتقدیر صدق
و انموده احقانی حق نماید قارافع بمطلب خود لایز گشتم مکرر
ازین جهت بغریاد نیاید +

भाषांतर

सरकार विराजित राजेश्री यांचे हुक्मावरून

तारीख १ रक्कीकसानी सन १८ एस्तुम वरद सपाजी यांच्या बळिकाने दरबारांत येऊन अत्र केला कीं मौजे कसळें वगैरे परगणे जामलेहें सरकार अहमदनगर येथील मुकद्दम त्यांच्या माळकाना जाहागिरी वतनाची चाळूरकम व बाकी येणें रकम चार वर्षांची देत नाहींत. म्हणून, जहान

पनाह (जगाचे आधार) व भाफताब शुभाज जीनत (ज्यांचे तेज सूर्या-प्रमाणे आहे) यांनी हुकूम दिला की तेथील जहागीरदारांनी सरकारी भदाळतीच्या सल्लेने या प्रकरणाची चौकशी करून घ्यावी व चौकशी करून जे न्याय्य येणे निघत असेल ते घ्यावे म्हणजे वकिलाची मागणी पुरी होईल व ते पुन्हा तक्रार करणार नाहीत.

लेखांक ५२ वा]

.J-

[ता. १० एप्रिल १६८५]

نقل از مطابق اصل است

نقل حسب الحکم بمهر مقابلخان از قرار بتاریخ یازدهم شهر جمادالول سن ۲۷ جلوس والا رفعت پناه عزت دستکاه متکده قاسم مقتنی الکرام باشند - بعد پندار متفقى نمائد که درینوار وکیل دتاجی ساکن ناندنچ سرکار احمدنگر بتوسط یاریافتگان متکفل فیض منزل بعرض معالے رساند که پانصد روپہ دیں موکل رافع ہزمہ دستم نامی ساکن آن جا لازم الاداست و اربادالی آن رفع الوقت

میلمايد لهذا حکم اقدس عزه ورود یافت که آن ملیرخواه خاق الله بآن رفعت پناه بر نکارد که بحقیقت آن مقدمه واشیده بانفاق ارباب شریعت برصارد مطابق عدالت عزاز فیض واقم حق نماید تا مکرر بفریاد نهانید و کیغیت را داخل واقم نکارند درین بابت تاکید اكد دانند بتاریخ ۱۱ شهر جمادالول سن ۲۸ جلوس والا

भापांतर

नकल अससलप्रमाणे असे:-

मुकाबिलखान यांच्या मोहरेच्या हुकुमाची नकल ता. १५ जमादिलावल सन १८ रफभत पनाह इज्जत दस्तगाह महंमद कासीम यांच्या नावे की त्यांचे कुशल असो आपणांस कळावे की दत्ताजी वकील राहाणार नादनज सरकार अहमदनगर यांच्या मार्फत सरकारांत कळाले की त्यांचे मालक हस्तुमजी यांचेकडे जमिनीबाबत पांचशे रुपये येणे निघतात आणि ते देण्यांत दिरंगाई करित आहेत. म्हणून सरकारी हुकूम झाला की आपण त्या रफभत पनाह महंमद कासीम यांना लिहावे की या प्रकरणी आपण चौकशी करून कायद्यान्वये खरी माहिती घ्यावी व निकाळ घावा. या करिता की पुन्हा त्याबद्दल तक्रार न यावी आणि त्याची कैफियत इकडे लिहून कळवावी. या बाबतींत कडक ताकीद समजावी. ता. १५ माहे जमादिलावल सन १८ उल्लू.

लेखांक ५३ वा]

[ता. १६ एप्रिल १९८५ इ.

फाटकें

ولد سیاحی حسب التحکم نیام رفعت و معانی یتلاه از نوکران
فوجدار و محمد قاسم حقیق، مقتد، رئیس حقیق مذکور آورده بود -
دستمبی مذکور مطابق امر شریعت فرایم بلده عابد کردالے و بلده
نیز برضا و رغبت گرفتہ درقبض تصرف خود آوردم - دیگر پلج من
الوجوه و عودہ دستمبی نمادہ - اگر تانیاً حال این دعوة بادیگر
از دائرین ظاہر شود باطل است - کار شرح شریف ہاشم تحریر
فی التاریخ بیست و یکم شہر جمادی الاول سنہ ۲۸ جلوس +

عاشور سریر
محمد قاسم بیگ ولد

[मागचे बाजूम मोडी मजदूर आहे]

भाषांतर

... ... फाटकें

इस्तुम वरद सपानी यांनी रफअत व मानी पनाइ यांच्या हुकुमावरून
फौजदाराचे मोकर व मईमद कासिम वृत्त-लेखक कसबे मजदूर यांना धरून
आणिले होते. इस्तुमजी यांनी मला धर्मशास्त्रान्वये पकडले व मी त्यांच्या
स्वाधीन झालो. आणखी यांच मण आळुमुद व ऊद इस्तुजी जवळ राहिला
नाही. जर या पुढे अशा प्रकारचा संटा दोबात उत्पन्न झाला तर तो खोटा
समजावा. यास शरा घरीफ (मुसकमानी धर्म-शास्त्र) याची साक्ष. तारीख
११ जमादिअवल सव १८ जुलूम

मईमद कासिम
वेग वरद आशोर
खरीर

कागदाच्या वृष्ट-भागी मोडीत मजदूर आहे.

१ आळुमुद:- हा शब्द कोणीत सांपडत नाही.

अब्रहम खानम شرح مستخدم
सन १०९०

अंतराद मयतबर मयतबर शरعی कुरदे मयतबर बासम नसब खुद मसमी
परमानंद बन मान जी तवतहा मयतबर नारनून पराइन वजह कम मन मयतबर
मयतबर मयतबर सयसद व नुद व यलजरोपिये मयतबर कयरी जयद तसाम व डन
कुरसुत अर मयतबर खुद मयतबर मसमी कुरदलत व मयतबर मयतबर कुरदलत व
दयन लरुम अलदलद - मयतबर मयतबर दल मयतबर मयतबर सयतबर मयतबर
मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर
मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर
मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर

मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर
मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर
मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर
मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर मयतबर

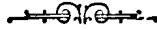
Pure money of standard value = जयद = jayid

भाषांतर

अब्रहम
खानम शरह मयतबर
१०९५

प्रमाणिकपणे व सत्याला समरुन करार करतो व परमानंद वरद
मानजी तोथा राहणार नारनून यांना लिहून देतो की मी तीनशे पंचाणव
रुपये शिके आलमगिरी सर्वचे सर्व कर्ज म्हणून घेतले. हे रुपये मला श्रीमान
राजेश्री दावल वरद आदम दीन यांना देणे होते. वरील रकम मी इयामदास
वरद मोहनीदास यांचे मार्फत पूर्णपणे घेऊन भरून पावलों, व ते मी
आपल्या खात्यांत घेतले आहेत. ता. १३ फाब्रान सन १०९५ हिजरी

बरीक हसमाचा रंग पीत (गव्हाप्रमाणें) कपाळ रुंद व लावर आढ्या,
घारीराजें डंभ, दाढी डेवलेळा, दोन्ही कानास भोंकें शपथ घेऊन गव्हाळा
कीं मळा सर्वे रकम पावळी.

लेखांक ५५ वा]

[ता. ३१ ऑक्टोबर १९८५]

दिसमक्यान दीस्पान्दियान و متقدمان و دعایا و مزاورمان پرگم
نصهراباد صوبہ خاندیس بدانند مبلغ پانزدہ لک دام از پرگم نصهراباد
مذکور ... سید شهرخان من ابتدای سدس ربیع اوردنیل حسب ضمن
بجاکیر مالوجی ولد نوکوجی مقرر شده - بناید کم مالواجب و حقوق
دیوانی از قرار واقع و راستی بروقت و هنگام موافق ضابط معمول
و مستمر جواب میکنند باشند و در ضمن صلاح و صوابدید نسابی او
بهرن نروند - سبیل گماشته جاکیرداران کم دعایا و برایا را از حسن
سلوک راضی دانستم در تکبیر زراعت و فزونی معمولی سعی فرلوان بخار
بود - بتاریخ ۱۲ ذی حجه سن ۹۵ قلمی شد + حسب السطور +
مقرر سناسند
ضمن نویسد

مصدرة شوح ضمن از پرگم نصهراباد صوبہ خاندیس از اعتال
سید شهرخان کم قوت شد از سدس ربیع اوردنیل پایباتی است من
ابتدای سدس ربیع مسطور بجاکیر مالوجی ولد نوکوجی مقرر گشته +
भाषांतर

परगणे नसीराबाद सुभा खानदेश येथील देशमुख, देशपांडे, मुकद्दम, शेतकरी व इतर लोक यांना कळावे की नसीराबाद परगण्यातील पंधरा लक्ष दाम सत्यद शेरखानाच्या जाहगिरीतून मालोजी वरद लोकोजी यांच्या जाहगिरीत रबीच्या हंगामाच्या आरंभापासून नेमण्यांत आले आहेत. म्हणून दिवाणी हक्क व इतर योग्य हक्क प्रामाणिकपणे, हंगामावर, बहिवाडी व कायद्यान्वये यांना देण्यांत यावे, व त्यांच्या आज्ञेविरुद्ध अथवा त्यांच्या योग्य सल्लेविरुद्ध वागू नये. जाहगीरदारांच्या गुमास्त्यांचे कर्तव्य असे की प्रजेस आपल्या योग्य बागणुकीने राजी ठेवावे व त्यांच्या शेतीची भरभराट होईल असे प्रयत्न करावेत. तारीख १२ जीव्हेज सन २९ रोजी लिहिले.

लिहिल्याप्रमाणे घडवून आणावे.

शेराः—

परगणे नसीराबाद सुभा खानदेश येथील सत्यद शेरखान मृत्यु पावले म्हणून रबीच्या आरंभापासून मालोजी वरद लोकोजी यांच्या नावे जाहगीर नेमली गेली.

दामः—

लेखांक ५६ वा]

[ता. ८ आगस्ट १९८७]

رفعتم و متعالے پناه پلہانیت و دعوائے دستکاه

ملازم اعتقادی افتخاری استطہاری (اچہ) چہو

پیوستہ مشمول عنایات خدیوگیہاں مزاحم بیکران باشند - بعد از لوازم دعوائی شفقت ایالت مشہودہ ضمیر منیر گردیدہ می آید کہ نامہ انتکاد بامر اسم اختلاس بمع خیر دعافیت کہ را باب طلب زر قرص نمودہ بود نوسید - مضمون آن مشہود است ... چون مسالکذشت باران کم ہارید و احوال گروہ رعایا وغیرہ بان وعتقاد ہوید است دریغلا اقبال معالی پناه کاڈک نہر نشریف آوردند - بظہور ایشان حساب مقرر نمود - درخداست بزدگان نوابصاحب مرسول داشتہ - یقین است کہ براہ زر مسطور فردہای جاگیر الصدر خوہد خد و ہر ہلکام سرانجام نمودہ خواہد شد - ہرگز داخاطر نوعی دیگر خواہد انست زیادہ تحرق نہ نمائست +

دسید بتاریخ نہم شہر سوال سنہ ۱۰ ستیا نوہ فصلی ہدست ناگو پلندہری قصہ اشقی -

भाबोरकर

रकभत व मुताकी पनाह पनाहनीयत व दाबानी दस्तगाह रामेसाहेब पांचे कुग्रक असो.

मित्राचें कुग्रक व क्षेम विचारव्यानंतर कळावें कीं आपलें स्नेहभावपूर्ण वृत्तापन्न पोचलें. आपणास पूर्णपणें माहिती असेल कीं साक गुदस्त प्रमाणें या वया आवर्पण झालें आहे. त्यामुळे सर्व प्रज्ञा-अन हवाकदल आहेत. या बाबतीत स्वतः इकवाक पनाह मुताबी पांचेही आगमन झालें होतें व त्याच्या दृष्टीपक्षांस हें सर्व आलें आहे. हें प्रकरण नवाब साहेब किवळाच्या सेवेत योग्य विचाराकरितां गेलें आहे. आम्हांस विश्वास वाटतो कीं आपण किवळेच्या रकमेची तरतूद सक्षरच्या जहागिरीतून होईल व हंगामाच्या वेळेपर्यंत त्याचा निकाल कागेल, आपण जाहगिरीबद्दल इतर काहीही मनांत आणूं नये. भारत काय लिहावें.

पोच ता. ९ माहे द्वाव्याक सन १०९७ फसळी

नागो पंडरी कसबे अटी याच्या हस्ते

लेखांक ५७ बा]

[ता. २ सप्टेंबर १९१०]

... و سوار استاده بود و چهارکس مردم زخمی شدند و یک

مردم کشته شد -

... بزخم تنگ بر گوش اس رسیده و یک زخم بردامن دیم

رسید شد دروازه (قلم) رفت دروازه بلد بود مردم فوجدار را گتم

دروازه و ایکلد - کسی دروازه و نکرد - لاچار شده اسپ را بهرون

داشت و اسپان و اجروپ را بهرون داشت خود از راه کهرکی اندرون

رفت نقد زر چهار گلاست برفت گویال گماشت مهمان بلده لران

نامی گماشت خود را نزدیک غلام فرستاده چوتهم پنج هزار پانصد

دریو، مقدر کرده آمد - همراه مهرا مردم کوئکو آمد - قول قول گلمت -

اسوان و شتران که درمیان هر دو قلم بودند گرفت رفت - مردم

غلام درمیان هر دو قلم سلامت رفتند - کسی تور تنگ نزد -

پروقت شام غلام بر گشت بر لب آب مانده - بعد از یک نیم بهر

شب گلاشت گویال سلهوها که بالائی گهری خورد بود بستم تمام

و فریب کرده نوکر خود را به زیر شال خود را خوابانیده خود لشکر غلیم رفت بود - بعد از آن یک پھر شب مانده بود گویال مذکور از لشکر غلیم لٹیم بر گشت آمده مردم کم بالای گھڑی خورد بودند کسند انداختہ بر گرفتند و پیسران داؤلخان بھیکن خان و حسب خان بر گھڑی بودند گفتند کہ این کار خوب نیست کہ تو کردی اولاً انکہ از مصلحت تو تمام قصبہ و پیتھہ تاراج رفت - دریم آنکہ بانواع حیلہ خود را بلشکر رسانیده - او جواب داد کہ خدمت کارمن عقب مانده بود او را از کسند کشیده بالای گھڑی گرفتہ - بعد از دو گھڑی گذشتہ کہ نقارہ غلیم لٹیم شدہ روی بطرف پرندہ شد - در آن وقت گویال مذکور بہ گماشتہ باسم تو را نامی او را نذر غلیم فرستاد کہ منلان ہم گریختہ اند - وقت صبح روز جمعہ غلیم بر گشتہ بر قلعہ آمدہ محاصره کردہ چلد کس کسندہا انداختہ بالای قلعہ شدند - تمام ساہوکاران پیتھہ مذکور کہ در قلعہ بودند ہم را لوت کردہ بستہ بردند - و درمیان مردمان فوجدار وغیرہ کہ برای قبائیل مانده بودند - اسپان آن ہا ہم گرفتہ رفتند و بوقت قلعہ کوئتن ہلونت رای وغیرہ آمدہ بر کنارہ تالاب و درخت بر اسپان بودہ با گویال ہم کلام می شدند + و بہادرخان و شاہمل و ہرامن ملازم فوجدار وغیرہ تفلک طیار کردہ بودند ہمراہ میر محمد گویال مانع کردند - و بہ روز دریم غلیم بر این گویال را ے مہمانی فرستادند دو گوسفند و یک جوان پارچہ سرخ و یک چادر بالائے آن سوندہ برپچیدہ آوردند و مردمان گویال بالامی گھڑی بودند کسند اند رفتہ آن خوان مذکور را چہار کس کشیدہ بالای گھڑی گرفتند - و بہ نزدیک تکیہ بھراگی ہم آمدہ نشستہ بود - آن وقت ہم برای گویال برگ تلمبول و تمباکو فرستادہ بود - عرض کہ حقیقت بدین مستمہمت متاع خانہ زاود اشتیم - و مردم قصبہ و پیتھہ مبلغ دہ لک روپیہ گرفتہ رفتند - عرض کہ تھہ غلیم بر سرمردمان درملک پادشاہی گذاستہ است -

ہر سکی کہ این حقیقت دیدہ و شنیدہ باشد برو شاہدی خود بکند - تھہ بر فی لتاریخ شہتم شہر محترم الحرام سل ۸ پکھڑاز پکصد ہجری سل ۳۳ این فرستادہ نزدوالا قلمی شد +

भाषांतर

... .. फाटकें

..... श्वार उभा होता. चार माणसें जखमी साकीं आणि एक माणूस मारला गेला.

दरवाजा बंद होता. फौजदार म्हणाळा दरवाजा उघडा. कोणीही दरवाजा उघडला नाही. निरुपाय होऊन घोडा बाहेर ठेवून, राजकरचे घोडे बाहेर ठेवून स्वतः खिडकीने भात गेला. गोपाळ गुमास्ता यानें आपल्या नोकरा-बरोबर सर्व खियांना घात्रूकडे पाठवून दिलें आणि पांच हजार पांचवें हजराची चौप कऱूक करून घेतली. त्याच्या बरोबर तेरा माणसें होती. सर्वे कोक कोक ओरडत होते. दोन्ही किल्ल्यांच्या मध्ये जे घोडे व उंट होते त्यांना त्यानें नेले. घात्रूची माणसें दोन्ही किल्ल्यांत सुखरूप पोचली. कोणीही बंदूक व माका आपल्या बरोबर ठेवला नाही. संध्याकाळीं घात्रू परतून नशीकांठीं आला. दीड प्रहर रात्र गेल्यानंतर गोपाळ भिंदे जो कऱ्हाऱ्या गडीवर होता सर्वे दोंग करून व फसवेगिरी करून आपल्या नोकरास घाडी लाठी लाकून घात्रूसैन्यांत राखळ लावला. त्यानंतर एक प्रहर रात्र राहिली होती. गोपाळ घात्रूच्या सैन्यांतून परत आला. जे कोक कऱ्हाऱ्या गडीवर होते त्यांनीं जाळें पसरलें व त्यास वर घेतले. दाबळखानाचीं मुलें मीकनखान व हसनखान हीं गडीवर होती. ते म्हणाळे कीं तूं केव्हां हें चांगलें नाही. पहिले असें कीं तुझ्या सष्टेमुलें कसबा व पेट यांची लूट लाहली, आणि दुसरे असें कीं तूं सर्वे दोंग करून घात्रूसैन्यांत जाऊन आलास. त्यानें उत्तर दिलें कीं एक नोकर मागे राहिला होता त्यास जाळें टाकून वर ओढून घेतलें आहे. दोन घटकेनंतर घात्रूकडचे डोक वाजूं लागले व ते परक्या कडे जाऊं लागले. या वेळीं गोपाळ गुमास्तानें आपल्या एका नोकरास उपाचें नांव तोरा आहे घात्रूकडे पाठविलें व कळविलें कीं समजे मोंगळ पडून गेले आहेत. शुक्रवारी सकाळीं घात्रू परतून आला व त्यानें किल्ल्याला वेढा दिला. काहीं कोक जाळें टाकून किल्ल्यावर चढले. किल्ल्यातील सर्वे सावकारांना - जे येथें आभयास राहिले होते - लुटून घेतले. फौजदार व इतर माणसांची कुटुंबे येथें होती. त्या सर्वांचीं घोडी लुटून नेली. किल्ला घेवोना बोंड्याळ बाहेर आले होते. ते नशीकांठीं गेले. बोळ्यांना झाडांनीं बांधले व गोपाळशीं बोळूं लागले. दुसरे दिवशीं घात्रूनीं गोपाळ पास मेजवानी पाठविली. दोन बड-दोर्बळीं एक जवान पाण्या बोंवपावर ठावें कापड टाकलेले आणि दुसरीक्या मानेभोंवतीं एक चार

गुहाळेली. गोपाळाचे नोकर गढीवर आले. त्यांपैकी चारांनी त्या बकऱ्यांना (खांयाला) जाळ्यांनी वर ओढले व गढीवर गेले. बैराग्याच्या मठाजवळ देखील ते बसले होते. त्या वेळी सुद्धा गोपाळाकरिता पान व संवाखू पाठविली होती. अशा प्रकारे जी हकीकत घडली ती खानसाहेबांकडे पाठविली आहे. कसबा व पठेच्या लोकांचे दहा लक्ष रुपये घेऊन ते गेले. सारांग को बादशाही प्रांताच्या लोकांवर मोठे संकट येऊन गेले.

ज्या कोणी ही हकीकत पाहिली व ऐकिली असेल यावर साक्षी घाळावी. लिखित तारीख भाठ माहे मोहरम सन १४ एक हजार एकशे दिजरी.

लेखांक ५८ वा]

[ता. २४ सप्टेंबर सन १६९०]

حقیقت این شیختر دختر عبور گماشت قاضی و ہالی و موالی وغیرہ مردمان قصبہ ناندنج پرگنہ کرولیت سرکار احمدنکر صوبہ خجستہ بلوک آنک بتاریخ غره شهر محترالحرام سنہ ۳۴ جلوس والا فوج غلیم لٹیم باسم سنتا گہوریدہ سردار باسم ۳ ہزار سوار و دو ہزار پیادہ ہمراہ ہلونت راو و چاند و پھردا و کونکرا دھنگر خوش متعاسیلند ہر قصبہ مذکور آمدہ نزدیک دروازہ مرورچہ رسید بالی دروازہ کوتوال مزارن نورلا و پسران ناگو مقدم بود - از تبر تنگ پیوستند - چند کسی از مردم از غلیم لٹیم بجهتم رسید - فوج غلیم از دروازہ شیکست خورد نزدیک تلک تکیہ نمایند فقیر رسید - گریال گماشت متعاسیلند بآن جاہر فضیل شهر پناہ استادہ بود - سردار غلیم را سلم (سلام) کردہ او ہم نیز دست برسرپناہ - باہم متکلم شدند - چون اشارت ایشان بفقیہ مذکور معلوم شد زیر قلم توراً نامی گماشت گریال مذکور استعادہ بود یہ ارگفت کہ قصبہ تاراجدار - تودان مذکور جواب داد کہ تصدوق فلان من بعد از آن ہر دیوار شهر پناہ سوار شدہ ہر آمدند و درین خاچویچ جنگ نہ شدہ - گریال روی بقرار نہاد - ہمن راہ غلیم لٹیم سوار شد پوش پوش گریال و عقب عقب غلیم ہر حویلی دستم ولد سیاحی بہونسلم آمدہ از انچہ کہ مطاع نقد جنس بود مبلغ یک لک روپہ را گرتہ وغیرہ - مردمان کہ در حویلی او پناہ گرتہ

بودند هم را نااخت و تاراج کرده بردند - دستم ولد سواجی خانزاد
 پوهش ازین چهار گهری نزدیک قلعه آمده به گماشته فوجدار مرزا
 نورالم شریک شده استاده بود - گویال مذکور گریخته بر گهری خورد
 نهز گماشته فوجدار رفته - بعد از آن غلیم لیثم پیته، د قصه و
 حویلی خانزاد دستم لوت کرده بروند - وقت دو پهر بر فصل قصه
 طرف قلعه آمده تغلک هازدند - زیر قلعه دستم چی بادو سوار
 استاده بود و چهار کس مردم رخصی شونده و یک مردم کشته شد
 و یک زخم تغلک بر گهری اسپ رسید و یک زخم بردامن زین
 رسد - و مردومان گفته که آیس استاده تغلک های خوردند
 بهتر است که را قلعه رفته مردومان فوجدار را گفته که دروازه را را
 بکنند گهری را نکرد - پرا گهری اندر رفته و عبدالله نامی کوتوال
 را گفته که دروازه را را بکن که اسپان این جانب و راجروپ و غیره که
 بیرون مانده اند در قلعه باید گرفت - کوتوال مذکور گفت که
 کلبه نژدمن نیت - باز نفوس کرد که قبول نکرد بعد از چهار
 گهری گذشته بوقت سه پهر ... گماشته گویال سلدها نزد غلیم لیثم
 رفته قول ... گرفته آمد و ... هزار یانصد روپیه از قصه و پیته
 مقرر کرده آمد - همراه مرزا مردم کونکریا غلیم آمد - قول قول
 گفته نزد قلعه آمد اسپان و شتران که بیرون درمیان هر دو قلعه
 بودند گرفته رفت - مردم غلیم درمیان هر دو قلعه سلامت رفتند
 کسی تهر تغلک نزد - بوقت شام غلیم بر گشته بر لب آب مانده
 بعد از یک نیم پهر شب گذشته که گویال سلدها که بالای گهری
 خورد بود بجهت تمام و فریب کرده نوکر خود را بزیر شال خود را
 خوابا نهاده خود بشکر غلیم رفته بود - و بعد از یک پهر شب
 مانده بود که گویال مذکور از شکر غلیم لیثم بر گشته آمد - مردم
 که بالای گهری خورد بودند کمد انداخته بر گرفتند و پسران
 داو لغان بودند

फाटके
 انداخته آن خوا

گشده بالای گهری گرفته و به نزدیک تکیه بهراگی هم مذکور آمده
 نشسته بود - آن و قتهم برای گویال برگ و تمبا کو فرستاده بود -
 عرض که حقیقت بدین قسم سهت روز سبب آنکه نام برده ها تمام
 قصه و پیته نااخت و تاراج شده و هم عظیم بر سر مردمان در ملک
 پادشاهی گذشته که هر کسی که دیده شده باشد برو شاهی خود
 بکند - تصدیق فی التاریخ صدر پنجم شهر مذکور قلمی شد +

भाषांतर

कसबे नादनज परगणे कडेवळित सरकार अहमदनगर सुभा सुजळा
डुनियाद येथीक सर्व कोकांचा अर्ज.

काजी व हाकी मवाली यांचे गुमास्यांचे सेवेची

हकीकत राष्ट्र-इच्छा व बंडाळीची तारीख एक माहे मोहरम सन १४
जुलूस अशी की शत्रूंचे सैन्य संस्था घोरपडे सरदार याच्या बरोबर तीन
हजार स्वार व दोन हजार पायदळ उयाच्या बरोबर हणवंतराव धोड आणि
हेरदा व कोंकण्या भनगर होते कसबे मजकूरवर चाळ करून आले आणि
त्यांनीं वेशीजवळ तळ दिला. वेशीवर नुरुळा कोतवाळ आणि नागू
मुकद्दमाचीं मुलें होती. त्यांनीं आले व बंदुका सोडव्या. शत्रूंचे काहीं कोकांना
नकंवास दिला. शत्रूंचे सैन्य वेशी जवळ पराभव पावले परंतु ते हुनायत
फकीर याच्या तकिया (मठ) जवळ पोचले. तेथे शहराच्या तटबंदी जवळ
गोपाळ गुमास्ता उभा होता. शत्रूंच्या सरदाराने त्यास रामरामे केला.
त्यानेही हात वर केला व दोवे काहीं बोकले. जेव्हां शत्रूंचा रोज फकिरांना
कळला तेव्हां त्याने वरील गुमास्ता गोपाळ याचा इसम नामी तोरान जो
किव्याखाळीं उभा होता त्यास म्हणाले कीं आतां कसबा लुटका जाणार.
तेव्हां तोरान याने उत्तर दिलें कीं मी जीव देण्यास तयार आहे. नंतर शत्रू-
सैन्य तटबंदीवर चढले. येथे शुद्ध मुलींच झाले नाही. गोपाळ पळून गेला व
व शत्रु स्वार झाला. पुढे पुढे गोपाळ व मागे मागे शत्रु असे रस्तुम वर
सयाजी भोंसले यांच्या हवेकीवर आले. तेथे जी काहीं माळमत्ता होती ती
सर्व नगदी नाणें, जितकन मिळून एक लक्ष रुपयांचा पैज घेतला. जे लोक
हवेकीत आभयाळा होते त्या सर्वांना लुटून घेतले. रस्तुम वर सयाजी या
पुढी चार घटका अगोदर किव्याजवळ आले होते आणि ते फौजदारांचे
गुमास्ते नुरुळा यांच्या समवेत तेथे उभे होते. गोपाळ पळून गेला होता व
फौजदारांच्या लहान्या गठीवर गेला. या नंतर शत्रूंनीं पेट, कसबा व
रस्तुमजीची हवेकी या सर्वांची लूट केली. दोन प्रहरांचे वेळीं ते कसबाच्या
तटा मागे किव्यावर आले आणि त्यांनीं बंदुका सोडव्या. किव्याखाळीं
रस्तुमजी दोन स्वारांसह उभे होते. तेथे चार माणसें जखमी झालीं, एक
मारला गेला, व एकाच्या घोड्याच्या कानाळा बंदूक लागली व एकाच्या
घोड्याला जिनाखाळीं जखम झाली. लोक म्हणू लागले कीं, तुम्ही
येथे उभे राहून निष्कारण बंदुकांचा मारा कां सहन करता? या पेक्षा
किव्यात गेलें पाहिजे. नंतर निरुपाय होऊन किव्याच्या दरवाजा जवळ गेले
आणि फौजदारांच्या मोकरांना सांगितले कीं दरवाजा उघडा परंतु कोणीही

दाह डचडळें नाहीं. दोधटीं खिडकीवाटे आंत गेळे व अचडुल्ला कोतवाळ यास
महणाळे कीं दूरवाजा उघड, कारण कीं, आपले काहीं घोडे आणि राजरूप जे
बाहेर आहेत त्यांना आंत घेतलें पाहिजे. कोतवाळ महणाळा कीं किल्ली माझे
जवळ नाहीं. पुन्हा पुन्हा विचारलें तरी त्यानें कडूळ केलें नाहीं. चार घटके
नंतर तीन प्रहरीं गुमास्ते गोपाळ सिंदे बात्रू जवळ जाऊन कौळ घेऊन आला.
कसबा व पेंठ मिळून पांच हजार पांचवीं रुपयांचा करार केला. त्याच्या बरोबर
बात्रूचा मनुष्य कोंकण्या आला. " कौळ कौळ " ओरडत किल्ल्या जवळ आले.
होन्ही किल्ल्याच्यामध्यें बाहेर जे घोडे व टंट होते त्यांना नेलें. बात्रूचे कौळ
किल्ल्याच्या आंत सुखरूप जाऊन पोंचले. कोणीही भाळा बंदूक नेली नाहीं.
संध्याकाळीं बात्रू परतले व नदीकाठीं आले. दंडप्रहर रात्रीनंतर जो कड्या
गडीवर होता सर्व प्रकारचें टोंग करून आणि फसवा-फसवी करून, आपल्या
नोकरास घाली खालीं उपाविलें व स्वतः बात्रूसैम्यांत दाखळ झाला. एक प्रहर
रात्र शिळक असेक तेथ्ही गोपाळ बात्रूसैम्यांतून परत आला. जीं माणसं कड्या
गडीवर होती त्यांनीं जालें पसरून त्याका बर घेतलें. दाबकाखानाच्या मुलींना

१
२ ... फाटके
३

त्यावेळींहीपण गोपाळाकरितां पान व तंबाखू पाठविली होती. या
प्रकारें जी हकीकत होती ती निवेदन केली. याचा उद्देश असा कीं उपांचीं
नावे दिलीं आहेत त्यांनीं कसबा आणि पेंठ लुटली आहे. आणि सरकारच्या
मुत्तजावर भारी संकट कोसळलें आहे. उपांनीं उपांनीं हें ऐकलें असेक त्यांनीं
याच्यावर साक्षी घाळण्यात. तारीख ७ माहे व सन मजूर या रोजीं
ठिठिलें गेलें.

लेखांक ५९ चा]

[ता. ६ आक्टोबर सन १९९०]

متلع شد

९२ मराठ्यांच्या इतिहासाची साधने-खंड २६ वा

جاگیر باسم محمد وفیروز پسران داول بر تتم طلب از پرگنه
پانديه پیدگانون سوکار احمدنگر سوبه خجسته بلهاد از تغیر علایت
الله وفیروز دریای باقی منضار مشارالیه از ابتدای خریف یونیت
لیول حسب الحکم مقدس مقرر شد +

(या खाली भरची भांकडे व मजकूर आहे परंतु भरची टाहप नसल्या-
मुळे ते छापतां आले नाहींत. याच मराठी भाषांतरांत तें भांकडे व मजकूर
आला आहे.)

تصیر فی التاریخ ۱۳ محرم سنه ۳۳ از جلوس والا قلمی شده

भाषांतर

जागीरीची चिठ्ठी महंमद बगैरे बहक दावळ यांच्या नांवची देण्यांत
येते की परगणे पांढ्या पेढगांव सरकार अहमदनगर सुभे खुजस्ता बुनियाद
याच्या वसुळापैकी हनायतुल्ला बगैरे यांच्या कडे पूर्वी चालत असलेला बरीक
हसमाच्या नांवें तनखाद म्हणून सरकारी हुकमावर्ये खरीकाच्या
हंगामापासून नेमण्यांत येत आहे.

दियानतखान
आकमगीर शाही

५ लक्ष ९० हजार

असल (मूळ)

हजाफा (वाढ)

३ लक्ष ४८ हजार २५२

२ लक्ष ४१ हजार ७४८

हनायतुल्ला बहद घरीकुल मुबक

शेख आजम, फुजायल खान यांचे

परगणे धंढी ऐवजी मौजे

नातेवाहक, ज्यांची हिदुरथानांत

देवळगांव यांच्या नांवें

नेमणूक झाली, यांच्या नांवें मौजे

४ लक्ष १० हजार

१ लक्ष ८० हजार

असल हुताफा

असल हजाफा

२ लक्ष ७७ हजार १ लक्ष ३३ हजार ७१ हजार २५२ १ लक्ष ८ हजार ७४८

लिखित तारीख १३ मोहरम सन १४ शुल्लसवाळा

(पा छेळांकांतीक फारसी मजकुरा खाकीक मराठी मजकूर)

उमदे वजराये रफिये खान जुबदे खानीन कुकदमकान जमदतुक
मुवक, महारक माहाम असदखान

चींठी देसमुखानि व देसपाहियानी व मोकदमान व राया मुजारी-
यानि पा पाहिये पेडगाड सा अहमदनगर सुवे खुजस्ते बुनियाद उरक
दखन मु। इहिदे सन ११०० दरबजे जागीर बाी महमद बाँरे पिसरान
बा तत्तमतकवे बमोजिह परवाने बमोहर अज ता हनायेतुका बाँरे
पासाधीक दर पा वदनखी मा इके इपाखायुतीक हंसतुक हुकम उपाहम
ता मो रसुद दाम ५९००००

मा पाच काख नवद

हजार दाम राख

असक

इजाफा

१४८१५२

२४१७४८

अज ता बोख अजम बोख फुजायेकखाके दर हिंदुस्तन पैवज द पा मौजे
पिपळाड गौड दरोबस्त १८०००० हनायमुळा वल्लद बारीकन मुवक के दर
पा इहिथोडे पैवज पा दर पा मौजे देऊळगाऊ दरोबस्त ४१००००

असक

इजाफा

असक

इजा

१४००००

१३३०००

७१२५२

१०८७४८

सदाह्ममाने सनदचींठी दजू होऊन मा इकेचे गुमास्तियालि उहदेवार

अमक दीजे उजूर न कीजे मो S S S

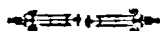
तेरीख १३ माहे मोहरम

सन १४ जुलूसवाळा

दजू दफतर रामाजी बकद जगन्नाथ दजू दस्तुर मुदरजी कानुगो सुवे वरड व

दखन व तेकेगनव

... ता जेक S S S

छेळांक ६० वा]

[ता. १५ ऑक्टोबर सन १६९०

والعزیز

رسید بتاریخ بیست و دوم شهر محرم

س ۱۰ یکم زار یکصد فصلی بود

१ मुठे. २ वमुडीया भाषारे,

६. ६।. ११

علامات رہانے و تلطّفات نے सकا فرین حال آن رفعت دعوائے
مرتب مکمل و معانی ملتزم متحبان رعاضا د میرو محصول
بعد از دعای شوق مشهود خاطر عزیز نموده می انید خطای
کم مشتمل بر وصول از قرض خود نوشته بودند رفعت پناه اینجانب
جهت ملازمت نوابصاحب مهورد - بعد ملازمت در اشتغالی رسوده
سرانجام ابن معنی خواهم کرد - خاطر ازین اہگذر جمع دارند -
زیادہ چہ تصدیع دہد +

भाषांतर

हुवळमानी

पावती सारीख २१ माहे मोहर्रम सन ११०० फसला

इनायाते जमानी व सलतुफाते सुभानी करीब हाळ आन रफअत
दावानी मरातिब मुकनव व मंजिलत मुहिबवाने इतकाद पावें कुशल असो:-

हुआ व सलाम व प्रेमपूर्वक कळावें की आपलें पत्र उपांत कर्जाच्या
वसुली बद्द आपण लिहिलें होतें पोचलें. इकडून रफअत पनाह नवाब
साहेबांच्या कामगिरीवर जात आहेत. नंतर तेथून अष्टौस जातीक व तेथें
मी या कर्जाची फेड करीन. यावर आपण विश्वास ठेवावा, जास्त काय लिहावें.

लेखांक ६१ वा]

[ता. ७ डिसेंबर सन १६९०

राजा

बेगम

فرزند ارجمند معلوم برده باشد کتابت کم فرستاده بودند
رسود - سوتاپیل و نارینگها - نیز رسید - خانم آبادان باشند
آنچه درباب قرض مرقوم بود عجب است بآن فرزند کم یکصد روپیہ
قرض است سم صد نوشته بودند - صد روپیہ سودی ہم نبود کم شما
نوشتم بودید - بالفعل قرض سوتہم مللداش مبلغ ہشت صد روپیہ
بر دم مرزا صبورالم مرحوم بود و از بیس گیر وغیرہ سود آن ہاند ادیم
قرض آن قرزند خود سودی نبود کم بدہم - انشاء اللہ تعالیٰ درین
سال صد روپیہ قرض شما رسانیدہ خواہد شد - خاطر جمع دارند -
سال گذشتہ رفتن بنوا بلشکر ظفر شدہ بود نجا برآن قرض شما رسود
انشاء اللہ تعالیٰ درین سال فواہد رسید واسلام و از طرف مرزا ظہواللہ

राजा जीवो दा दगा बरसार पलजाह किले حواله نظام کردیم کہ
برای نورچشمان شود -

بتاریخ هانزدہم شهر ربیع الاول سن ۳۴ جلوس را +

भाशीतर

हुवळ गती

चिरंजीव बिजयी

मुम्हास बळकेंच असेल की तुम्ही जें पत्र पाठविलें होतें तें पावळें.
सिताकळें व नारिंगें हीं पावळीं. आपळें घर गजबजळें (मुका माणसानों
भारळें) असो. तुम्ही कर्जावरुन लिहिलें तें समजळें. मळा विसमण वाटतो
कीं मळा आपळें बांभर रुपये कर्ज देणें असतांना आपल्या चिरंजीवानें तानिचों
लिहावेंत. तुम्ही लिहिण्याप्रमाणें बांभर रुपये व्याज देखीक होत नाहीं. थोड
मगनदासचें कर्ज रुपये भाडों व्याजासुद्धा, ज्याका परकोकवासी मिरजा
सुदुदळा हे जामीन होते तें मीं अद्याव पावेंतों दिलें नाहीं. तुमचें कर्ज बिन-
व्याजी आहे, सबब तें मीं ताकाक दिलेंच पाहिजे असें नाहीं. ईश्वर कृपेनें
या वर्षीं तुमचे बांभर रुपये पावते करून देईन. खात्री असूं पावी. गतवर्षीं
मीं कडाईवर गेलों होतों. म्हणून तुमचें कर्ज देऊं शकलों नाहीं. या वर्षीं
जरूर देईन. तसेंच मिस्री सुदुदळा यांचा राजे हस्तुमराव यांना भागीवांद्
दारास केळीं निजाम याचे स्वाधीन केळीं आहेत तीं मुकीना पावोंत.
सा. १५ माहे १५बीकावळ सन १४.

लेखांक ६२ वा]

[ता. ७ फेब्रुवारी सन १६९१]

واتم بتاریخ هشت دهم شهر جموالول سن ۱۰ یکمزار یکصد لصلی -
رلعت دعوائے دستاھ معھبان خان امتداد بهای دستم رازجوہر
مورد الطاف الی بوده متغنی الحرام باخلد

بعد از دعای سلم مطالعہ ہاد کہاسی کہ مم نوشتہ ایساجی
شقدار یرگلم چاندور فرستادہ بودید رسید مضمون معلوم شد - نوشتہ
شقدار مذکور بخدمت قبلہ درجہائے نوابصاحب ارسال داشتہ

انشاء اللہ تعالیٰ در چند روز سرانجام ہرات شما شدہ می آید - دیگر
میوہ کویتہم کہ فرستادہ بودید رسید متخطوط ساختہ - خانہ آباد -
یہادہ چہ نوشتہ آید - فتط

भाषांतर

रफअत व दावानी दस्तगाह सुभान हतकाद भाई सस्तुमजी यांच्यावर
हुंशराची पूर्ण कृपा असो.

सकाम विनंति विशेष. येसाजी शफदार परगणे चांदोर याच्या बरोबर
पाठविलेले पत्र व कपाशी पावली. पत्रांतील मजकूर समजला. शफदार
मजकूर बरोबर आपले पत्र नवाब साहेब किल्ला यांचे सेवेत पाठविले आहे
तरी हुंशरी इच्छेनुरूप आपले सर्व हक्क थोडक्याच दिवसांत तुम्हांस मिळतील.
दुसरे मेवा कोपथा जो आपण पाठविला पावला. आपले घर आबाद असो.
ज्यास्त काय लिहावे. फक्त

ता. १८ माहे जमादिसाक सन ११०० फसली

लेखांक ६३ वा]

[ता. ३० माहे मार्च सन १६९१

खान्दोरजलक

نقل پروانه بمهر حمیدالملک نیام گماشتہ فرجداران و
جائیداداران و دیسمکھان و دیشیان و دیسمکھان و دیسمکھان و دیسمکھان
پرگم کڑے ولایت سرکار احمدنگر صوبہ خجستہ بلہاک ہدایت کد و کول
تہور پناہ رستمچی ظاہر کرد کہ دو چار زمین سواری موازنہ از باتہ
انعام خدمتنامہ سیتھیم گری و مہاجنی پیتھیم عالمگیر پور موضع
مذکور بلام راجروپ ولد سیاجی مقرر است از سررستم دختر دکن
هم معلوم شد و بموجب سند امارت منزلت ملظہر دارند و زمین
بایم خریدنی کہ سیاجی خرید کر و حویلی و باغ و آن جا احداث
نموده است و سند و بمهر قاضی و بدست خط زمینداران بدست
دارد - خجستانچہ نقل آن را ارسال داشتہ بودیدان ہیچ کس مانع و
مزاحم نشده درین باب تاکید اکید و تدغلی تمام دانند - تصریر
فی التاریخ نہم شہر رجب سنہ ۳۴۲۲ نو شد شد +

भाषांतर

खान्दोरजलक

हमीदतुकमुख यांच्या मोहरेचा हुकूम मौजे नादनज परगणे कडेबळीत
सरकार अहमदनगर सूभा खुजिस्ता-बुनियाद पेथीक फैजदाराचे गुमास्ते
व जहागीरदार व देशमुख व देशपांडे आणि मुकदम यांना देण्यात येतो

१ मेवा कोपथा = फळांचा प्रकार.

ऐसाचें दस्तुमजी राजे यांचे वकिलानें असें जाहीर केलें कीं राजकूर वस्त्र सयाजी यांचे नांवें होत चाहूर जमीन पेठ आळमगीर पूर येथील शेट व महाजनच्या खिदमतची हनाम म्हणून नेमकी गेली आहे. याची नोंद दक्षिण मांठाच्या सरकारी दफ्तरांत करण्यांत आली आहे. तसेंच हमारतें मंजूरित यांची सनद ही मिळाली आहे व सयाजी राजे यांनीं ही जमीन खोदी केली व तिच्यांत बाग व हवेकी बांधली आहे त्याची सनद काजीच्या मोहरेची व जमीनदाराच्या सहीची आहे. व त्याची नकळ ही सरकारीत दाखल झाली आहे. तरी या जमिनी बाबत कोणीही हरकत घेऊं नये अशी कडक ताकीद सगजाची. ता. ९ माहे १३३४ सन ३४ रोजीं लिहिलें गेलें.

लेखांक ६४ या]

[ता. २७ जून सन १९११]

جہ

جاگیر باسم عبداللہ ولد دارول کم یاد فرادی بحال شد از پرکلمہ
والتیم پیرکانوں سوکار احمدنکر صوبہ خجستہ بلہاد از تمہور رحمت
خویشگی کم فرادی شد از ابتدای ثلثان خریف ترین پیل درین
یانت و تلخوہ مشارالہ من ابتدای سدس خریف ترین پیل
مقرر شد +

(या खाटीं भरबी आंकडे व मजदूर आहे परंतु भरबी टाईप नसल्यामुळे ते टापती आले नाहीत. याच मराठी भाषांतरात ते आंकडे व मजदूर आला आहे.)

تحریر فی التاریخ ۱۰ شہر شوال سلم ۳۵ از جلوس والا قلمی نمود

भाषांतर

जागीरीची विही अबदुल्ला बलुद दावळ यांच्या नांवची (जो एकदा फरारी झाल्या नंतर परत नेमका गेला) कीं परगणे यांच्या पेढगांव सरकार अहमदनगर सुभा सुब्रता दुनियाद जो परगणा पूर्वी रहमत खिदगी फरारी झालेवया रहमत खिदगीच्या नांवचा होता तो खरीब हंगामाच्या आरंभापासून अबदुल्ला बलुद दावळ यांच्या नांवें नेमका व त्याची सनद खरीब हंगामापासून सुरू झाली आहे.

१ हमारतें मंजूरित ही बहुमानाची पदवी आहे व ती बादशाहाक अनुवून असावी.

५ लक्ष ९० हजार	
पैकी वजा	१८ हजार ५००
तनखाहा	५ लक्ष ७१ हजार ५००
देऊळगांव	पिंपळगांव
४ लक्ष १० हजार	१ लक्ष ८० हजार

तारीख १० माहे सावाळ सन ३५ जुलूसवाळा या दिवशी लिहिलें.

अनामतखान
आळमगीर गाझी

(लेखांक ६४ मधील फारसी मजकुरानंतरचा मराठी मजकूर)

उमदे वजराये रफीये खान जुबदे खावानीन, बिबदे मकान जमदुक मुक्क मदारुल माहम नवाब भासदखान दिवान

चीटी देसमुखान व देसपाडियान व मोकदमानी व राया व मुजारीयान पाा पाडिये पेडगाड साा अहमदनगर सुबे खुजस्ते बुनियाद सुा इहिदे सन ११०० दरवजे जागीर बाो अबदुल्ला बलद दावल की बाद फारी बहाल शुद बमुजीब परवाने बमोहर

अज ताा बहमत्र खेवगी फरार शुद { हाा सुलतान साा (खरीफ) युमतीक } दरपाये बाा भवतन साा मााईके सुद सरवायुतीक हसबुक हुकुम न्या मताये माो शुद दाम ५९०००० वजा यस १८५०० बाा भेतनखा मााईके. दाम ५७१५००

माा पांचलक्ष पेकाहसरी हजार पांचशें दाम रास

भौजे देऊळगाडसीदी

भौजे पिंपळ गोडकरगा

दाम

दाम

४१००००

१८००००

सदाहू प्रमाणें उहदे केले असेती बमुजीब सनद परवाना चीटी वनू देऊन माहिळेचे गुमास्ती पास हुदेवार भमक दिजे वजुर न कीजे मोतनु ताो ८ माहे सावाळ सन ३५ जुलूसवाळा

[लेखांक १५ वा]

[ता. ३ सप्टेंबर सन १९११]

खادم شرع شریف
سید سلیمان نور

سوال میکلند اشتہار مؤخواملہ از سادات کربم و مشایخ
عظام و جمہور سکلم و عوام متوطلم، قصبہ ناندنج پرگنہ کڑے ولایت
سرکار احمدنگر صوبہ خجستہ، بلہاد - مسمیون و نکوجی ولد ناگوجی
مقدم و سایر رعایام و مزارعان قصبہ مذکور برین معلی کہ مرزا

نوراللم جاگیردار سابق آز ارہ عتاب و عداوت بدہمت آنک چوتھائی
قصبہ مرقوم ہرسال بمقتاہر مہر ساندہ بحضور پرنور قہد کردہ
بہضور رافع دستور فرستاد چنانچہ در قلم شولاپور مجوس است
چون ناگرجی مقدم اصلاً مطلقاً بمقتاہر چوتھائی ندادہ و ایلہم
بہتان و افتراء صیرح و متحض دروغ است ہرکس کہ برصدق این
مقال واگاہ ازین حال اطلاع داشتہ باشد حوشیت این شہادت
خود ہا در قرین این صدارت مجلس نماید کہ عدالتم و عداللاس
صدايع نہست اجر عظیم است فی التاریخ نوردم شہر ذہبیج
سنہ ۳۵ جلوس والا -

भाषांतर

काजी
बादिम बाा
हारीक
X X X

कसबे भादनज परगणे कडेवळीत सरकार अहमदनगर सुभा खुनस्ता-
नुनिबाद वेधीक उदार सदरद छोक, अष्ट बोल, सर्व सामान्य प्रजाजन, व
सर्व वतनदार यांना आम्ही सबाळ करतो व जाहीर करतो:-

(जाहीर करणार) वंकोजी वरद बागोजी मुकदम, जहातदार, कसबे
सदर:- पूर्वीचे जाहीरदार मिस्त्री अनवरुल्ला यांनी द्वेपाने व अदावतीने
अग्नी तोहमत घेतली की आम्ही कसबे मजदूरची चौपाई वर बघी घडूंना
पोचवीत असतो व दुतुनीं यांना (मागोजीस) कैद केले आहे. म्हणून

ते इल्लीं सोकापूरच्या कितल्यांत बंदिस्त आहेत. ज्या अर्थी नागोजी मुकद्दम यांनीं खरोखरच बात्रूस मुळींच चौथाई दिकी नाही त्या अर्थी हे आरोप व दोष अजिबात छोटे व लबाडीचे आहेत. ज्या कोणास या प्रकरणाची खरी हकीकत माहिती असेल त्यांनीं यावर आपकी साक्ष किंवावी म्हणजे ती वेळेवर कामास येईल. कारण कीं हे सर्व लोकांच्या पुण्याचें काम आहे. तारीख १९ माहे जीव्हेज सन ३५ जुलूस.

[लेखांक ६६ वा]

[ता. ९ आगस्ट सन १६९२]

بلده بادشاہ
عالمگیر غازی
اسدخان

دیشمکھان و دیشپانڈیان و مقدمان و رعایا مزارعان پرگنہ کراولیت سرکار احمدنگر صوبہ خجستہ بنیاد بدانند مبلغ پنجلک و پنجہ و دو ہزار دام از پرگنہ مذکور از تغیر شیخ ملک وغیرہ من ابتدای ثلث ربیع پہچی ٹل حسب الضمن بجاکیر محمد ولد داؤل مقدر شدہ باید کہ مال واجب و حقوق دیوانی را از فرار واقع و راستی بروقتی وقت و ہنگام موافق ضابطہ معمول و مستور یکماشتہ مشارالیمہ جواب میگفتہ باشد و از سخن و صلاح و صوابدید او بیرون نروند - سیل گماشتہ مذکور آنکہ رعایا و ہرایا را از حسن سلوک راضی داشته در تکبیر زراعت و افزونی آبادانی - بتاریخ ۹ ششم فی حجبہ سنہ سی و شیش جلوس والا قلمی شد - حسب امسطور عمل نمایند

भाषांतर

असदखान
शाह आलमगीरगाजी
यांचे सेवक

परगणे कडेवळीत सरकार अहमदनगर सुभा खुजस्ते बुनिषाद येथील देशमुख, देशपांडे, सरकारी अधिकारी व शेतकरी यांना कळावें कीं पांच